

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การจัดการความรู้เชิงพุทธของ โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาในประเทศไทยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการศึกษาวิจัยและเก็บข้อมูลจากโรงเรียนที่ผ่านการรับรองคุณภาพภายนอกจากสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) ปีงบประมาณ 2556 และโรงเรียนที่มีขนาดใหญ่คือ มีจำนวนนักเรียนเกิน 300 รูปขึ้นไป จำนวน 4 ภูมิภาค ภูมิภาคละ 1 โรงเรียน ได้แก่ 1) ภาคเหนือ โรงเรียนเขตพุทธศึกษา วัดเขตพุทธ จังหวัดเชียงใหม่ 2) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โรงเรียนประภัสสรวทิตยา วัดศรีนวล จังหวัดขอนแก่น 3) ภาคกลาง โรงเรียนมหาวิทยาลัยราชภัฏราชวิทยาลัย วัดจุฬาราม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และ 4)ภาคใต้ โรงเรียนพระปริยัติธรรมสามัญ วัดสระเรียง จังหวัดนครศรีธรรมราช

การวิจัยเชิงคุณภาพเป็นการวิเคราะห์รวบรวมข้อมูลจากเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการสัมภาษณ์แบบเชิงลึกที่มีโครงสร้าง (Structured-in-depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ทั้ง 3 ระดับ อันประกอบไปด้วย 1) ระดับผู้อำนวยการส่วนการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ 2) ระดับผู้บริหารในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา และ 3) ระดับพระภิกษุและบุคลากรวิชาชีพในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จำนวน 13 คน และผู้มีส่วนร่วมในการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Participation focus group Discussion) จำนวน 9 คน รวมผู้ให้ข้อมูลทั้งหมด 22 คน โดยมีปัญหาการวิจัย คือการจัดการความรู้เชิงพุทธของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษามีลักษณะเป็นอย่างไรและควรจะมีการพัฒนาไปในแนวทางใด และมีวัตถุประสงค์ในการวิจัย คือเพื่อศึกษาพัฒนาการและสถานะการจัดการความรู้เชิงพุทธของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาในประเทศไทย เพื่อศึกษาปัจจัยสนับสนุนความสำเร็จการจัดการความรู้เชิงพุทธของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาในประเทศไทย และเพื่อกำหนดแนวทางการจัดการความรู้เชิงพุทธของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาในประเทศไทย ผู้วิจัยได้แบ่งการนำเสนอออกเป็น 3 ส่วน ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

5.1 สรุปผลการวิจัย

5.2 การอภิปรายผลการวิจัย

5.3 ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

5.1 สรุปผลการวิจัย

บทสรุปการศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการความรู้เชิงพุทธของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาในประเทศไทย” ผู้วิจัยได้ผลการศึกษาระดับต้นตอนการวิจัยเชิงคุณภาพได้ข้อมูลที่เป็นความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยการจัดการความรู้เชิงพุทธ ผู้วิจัยได้นำมาสังเคราะห์และสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยมีรายละเอียด ดังนี้

5.1.1 พัฒนาการและสถานะการจัดการความรู้เชิงพุทธของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

ผลการศึกษาพัฒนาการและสถานะของการจัดการความรู้ของโรงเรียนทั้ง 4 แห่ง พบว่าโรงเรียนเขตพุนศึกษา ในอดีตโรงเรียนมีปัญหาด้านการขาดบุคลากรที่มีความรู้ตรงสายวิชาชีพงบประมาณไม่เพียงพอ วิธีการบริหารงานของผู้บริหารไม่เป็นมืออาชีพ แต่ปัจจุบันมีทิศทางการพัฒนาการด้านจัดการความรู้ที่ดีขึ้น เพราะมีการเลือกสรรผู้บริหารโรงเรียนที่มีความรู้ความสามารถและมีประสบการณ์ในการจัดการศึกษา เน้นการจัดการความรู้ตามคุณลักษณะและพื้นฐานความรู้ของผู้เรียนโดยการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง กับโรงเรียน มีงบประมาณสนับสนุนการจัดการความรู้ในระดับที่น่าพอใจ พร้อมมีการสร้างขวัญกำลังใจในการทำงานให้กับบุคลากร เน้นมิติการจัดการเรียนรู้แบบลักษณะองค์รวมตามหลักสูตรการศึกษาและความรู้เกี่ยวกับศาสตร์สมัยใหม่ด้านวิชาชีพเชื่อมโยงกับการสร้างปัญญาวิถีพุทธและภูมิปัญญาแบบล้านนา ส่งผลให้สถานศึกษามีพัฒนาการและสถานะด้านการจัดการความรู้และการเรียนรู้ของผู้เรียนดีขึ้นตามลำดับ

ส่วนโรงเรียนประภัสสรวิทยา วัดศรีนวล เริ่มต้นจากโรงเรียนศึกษาผู้ใหญ่พัฒนาไปสู่โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาที่เน้นการจัดการความรู้และจัดการศึกษาในสายปริยัติสามัญตามหลักสูตรแกนกลาง 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้เป็นสำคัญพร้อมทั้งมีการบูรณาการกับความรู้ในวิถีวัฒนธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จัดการเรียนรู้โดยคำนึงความสนใจและความต้องการของผู้เรียนเป็นสำคัญภายใต้สภาพแวดล้อมของโรงเรียนด้านพื้นที่ใช้สอย อาคารเรียน อุปกรณ์และสื่อประกอบการจัดการเรียนรู้ที่จำกัด แต่ใช้วิธีการบริหารจัดการที่ดีจึงทำให้โรงเรียนมีคุณภาพการศึกษาจนเป็นที่ยอมรับของสังคมและแวดวงทางการศึกษา

ขณะที่โรงเรียนมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา วัดจุฬาราม พบว่า ในปี พ.ศ. 2519 มีการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ชื่อว่า สภาการศึกษามหาจุฬารามวิทยาลัย สาขาวังน้อย ต่อมาได้มีพัฒนาการจัดตั้งเป็นโรงเรียนมหาจุฬารามวิทยาลัย ใน พ.ศ. 2534 จนถึงปัจจุบัน เน้นการจัดการศึกษาตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 บูรณาการกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยความร่วมมือระหว่างโรงเรียน (วัด) และชุมชนภายใต้บรรยากาศที่เอื้อต่อการ

แลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีสถิตินักเรียนสอบความรู้ด้านนักธรรมและบาลีได้อยู่ในเกณฑ์ที่ดี เน้นส่งเสริมการเรียนรู้ให้นักเรียนมีความเป็นเลิศทั้งความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรมเพื่อสร้างศาสนทายาทสืบทอดอายุพระพุทธศาสนา และสามารถนำหลักธรรมและความรู้ไปเผยแพร่ให้แก่ประชาชนอย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ยังพบว่า โรงเรียนเขตพุนศรีศึกษา โรงเรียนประภัสสรวิทยา วัดศรีนวล และโรงเรียนมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาลัย ได้เน้นจัดการเรียนรู้ตามหลักการสร้างปัญญาวิถีพุทธที่ประกอบไปด้วย 1) สุตมยปัญญา (ปัญญาเกิดจากการศึกษาเล่าเรียน) 2) จิตตามยปัญญา (ปัญญาเกิดจากการพิจารณาหาเหตุผล) และภาวนามยปัญญา (ปัญญาที่เกิดจากการลงมือปฏิบัติ) มาประยุกต์ใช้กับจัดการความรู้เพื่อเสริมสร้างให้นักเรียนมีพัฒนาการครอบคลุมความรู้ทั้ง 4 ด้าน คือความรู้ที่ยึดโยงอยู่กับพระพุทธศาสนา ความรู้ปริยัติสายสามัญ ความรู้ตามหลักวิชาการในศตวรรษที่ 21 และความรู้ตามภูมิปัญญาท้องถิ่น

ส่วนโรงเรียนพระปริยัติธรรมสามัญ วัดสระเรียง มีแนวทางการพัฒนาการจัดการความรู้ของโรงเรียน มีแนวคิดให้เยาวชนในท้องถิ่นที่ขาดโอกาสทางการศึกษาได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึง ปัจจุบันผู้บริหารและบุคลากรครุมีการพัฒนาความรู้และทักษะการสอนตรงสายวิชาชีพมากขึ้น เน้นจัดการเรียนรู้เชื่อมโยงกับการสร้างปัญญาตามหลักไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) แบบมีส่วนร่วม โดยมีผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และเน้นการจัดการศึกษาให้มีความสอดคล้องกับนโยบายภาครัฐและคณะสงฆ์ พร้อมทั้งพัฒนาความรู้ของนักเรียนโดยคำนึงถึงพัฒนาการทางสมองและพื้นฐานความรู้แบบประคับประคองครอบคลุมความรู้ 4 ด้าน โดยมีครูกัลยาณมิตรต้นแบบคอยแนะนำ ชี้แจง จนปัจจุบันสถานะการจัดการความรู้เชิงพุทธของโรงเรียนมีทิศทางที่ดีขึ้นแบบค่อยเป็นค่อยไป

5.1.2 ปัจจัยสนับสนุนการจัดการความรู้เชิงพุทธ

5.1.2.1 ปัจจัยสนับสนุนการจัดการความรู้ด้านบุคคลประกอบไปด้วย 4 ปัจจัย คือ

1) ภาวะผู้นำ การจัดการความรู้ของโรงเรียนของทั้ง 4 โรงเรียน จะมีความล้มเหลวหรือมีทิศทางเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นอยู่กับผู้บริหาร โรงเรียนเป็นผู้กำหนดนโยบายและสั่งการ หางบประมาณมาสนับสนุนกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน สื่อและอุปกรณ์สำหรับการจัดการความรู้ ผู้บริหารต้องเข้าใจคุณลักษณะของผู้เรียนและจุดมุ่งหมายของการจัดการเรียนรู้ พร้อมทั้งหาวิธีการส่งเสริมและกระตุ้นเตือนให้ครูมีเจตคติที่ดีในแสวงหาความรู้ตามมาตรฐานวิชาชีพมาพัฒนาศักยภาพและยกระดับความรู้ที่ใช้ในการเรียนการสอน ผู้บริหารเป็นแบบอย่างของผู้ตามด้านการพัฒนาความรู้และความประพฤติ มีการสร้างแรงจูงใจและขวัญกำลังใจให้กับผู้ตาม โดยการปรับเงินเดือนและการจัดสวัสดิการที่เหมาะสมกับยุคสมัย ภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติ

ธรรม แผนกสามัญศึกษาจึงมีผลโดยตรงต่อการพัฒนาเปลี่ยนแปลงความรู้ของครูและนักเรียน ตลอดจนการส่งเสริมให้โรงเรียนเกิดเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ขึ้น

2) ครู บุคลากรครูส่วนมากของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาทั้ง 4 แห่งจะเป็นศิษย์เก่าของโรงเรียนจึงมีความคุ้นเคย รู้และเข้าใจแนวทางการจัดการเรียนรู้ตามขั้นตอน การจัดการความรู้แบบประทับประคอง ครูเป็นตัวเชื่อมโยงในการกระจายความรู้ไปสู่ตัวนักเรียน และส่งเสริมกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างบุคคลและกลุ่มบุคคลได้ดี แต่ยังไม่เป็นไปตาม เป้าหมายที่วางไว้ ครูจึงต้องมีความตระหนักรู้ถึงภาระหน้าที่การสอน ทำงานจัดการความรู้ด้วยความทุ่มเทและเสียสละภายใต้เงื่อนไขของสวัสดิการที่เหมาะสม โรงเรียนได้อาศัยบุคลากรจาก ภายนอกมาช่วยพัฒนาความรู้ทักษะการสอน วางระบบการจัดการศึกษาให้กับบุคลากรครูและผู้ที่ เกี่ยวข้อง นอกจากนี้มีครูพิเศษจากสถาบันการศึกษาภายนอกมาช่วยสอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่ โรงเรียนขาดความพร้อมและขาดความเชี่ยวชาญ เช่น ภาษาต่างประเทศ (ภาษาอังกฤษ) คณิตศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ (ฟิสิกส์ เคมี)

ครูยังต้องมีการเตรียมพร้อมและพัฒนาความรู้ในกลุ่มสาระที่รับผิดชอบอยู่ตลอดเวลา พร้อมทั้งมีศาสตร์และศิลป์ในการถ่ายทอดความรู้ไปสู่ตัวผู้เรียน พยายามการกำหนดความรู้ที่จำเป็น ดำเนินการจัดการความรู้ให้สอดคล้องและเป็นเรื่องงานเดียวกับงานที่สอนจะทำให้ครูไม่เบื่อหรือ รับภาระงานด้านการสอนและการจัดการความรู้มากเกินไป ครูส่วนมากยังขาดการศึกษาวิจัยในชั้น เรียนสำหรับสร้างนวัตกรรมทางความรู้ (ตามศักยภาพ) และพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ที่เป็น ระบบ โรงเรียนควรนำผลการประเมินพัฒนาความรู้ของครู การประเมินแผนการจัดการเรียนรู้ตาม ขั้นตอนการจัดการความรู้เชิงพุทธแบบบูรณาการมาใช้เป็นแนวทางสำหรับการวางแผนพัฒนา ความรู้ให้เป็นระบบและมีมาตรฐานมากขึ้น

3) ชุมชน แนวทางการจัดการความรู้เชิงพุทธของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาทั้ง 4 แห่ง ส่วนหนึ่งยังคงยึดโยงกับอยู่กับวิถีชุมชนตามแนวคิดการปฏิรูปการศึกษาให้ เป็นสังคมแห่งการเกื้อกูลแบ่งปันความรู้แก่กันระหว่างวัด บ้าน (ชุมชน) และผู้ปกครองนักเรียน มีการร่วมมือกำหนดความรู้ในสาระท้องถิ่นระหว่างโรงเรียนและคณะกรรมการจัดทำหลักสูตร ท้องถิ่นส่วนหนึ่งมาจากตัวแทนขององค์กรและชุมชน หรือแม้แต่การเรียนรู้ด้านศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นส่วนต้องอาศัยปราชญ์ชาวบ้านและครูภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนมาให้ ความรู้แก่นักเรียน ถือเป็นการร่วมมือกันในการกำหนดความรู้ แลกเปลี่ยนความรู้ และการ ประยุกต์ใช้ความรู้ร่วมกันการร่วมมือร่วมใจกันระหว่างโรงเรียนกับชุมชนถือเป็นจุดแข็งด้านการ จัดการความรู้เชิงพุทธของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาบนพื้นฐานของเคารพศรัทธา ต่อบุคคล (ผู้บริหารโรงเรียน เจ้าอาวาส) และสถาบันพระพุทธศาสนาของชุมชนเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว

4) **นักเรียน** โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาทั้ง 4 แห่ง มีองค์ประกอบที่เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการจัดการความรู้ขึ้นคือตัวนักเรียน เพราะนักเรียนเป็นปัจจัยหลักที่ป้อนเข้าสู่โรงเรียนผ่านกระบวนการฝึกฝนอบรม ชัดเจนทางความคิด พัฒนาความรู้และพฤติกรรมทางสังคม โดยการศึกษาเรียนรู้ตามแนวทางการจัดการความรู้เชิงพุทธแบบบูรณาการจากครูและบุคคลที่เกี่ยวข้องตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาที่เน้นให้นักเรียนมีความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรมเพื่อเป็นศาสนทายาทที่เปี่ยมด้วยปัญญา ใฝ่สืบทอดอายุพระพุทธศาสนา ประกอบกับคุณภาพทางการศึกษา ความรู้ความสามารถและพฤติกรรมของนักเรียนที่แสดงออกมา ล้วนส่งผลกระทบต่อความล้มเหลวหรือความสำเร็จของการศึกษาของคณะสงฆ์ อีกทั้งจำนวนของนักเรียนยังมีผลต่อการอยู่รอดของโรงเรียนอีกด้วย ในอนาคตโรงเรียนควรหาวิธีการแก้ปัญหาจำนวนนักเรียนลดลงโดยเพิ่มทางเลือกให้นักเรียนผู้หญิงหรือแม่ชีสามารถเข้ามาศึกษาเรียนรู้ในโรงเรียนได้ พร้อมทั้งส่งเสริมและสร้างแรงจูงใจให้นักเรียนเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันมากขึ้น

5.1.2.2 ปัจจัยสนับสนุนการจัดการความรู้ในองค์กรประกอบไปด้วย 3 ปัจจัย คือ

1) **เทคโนโลยีสารสนเทศ** เทคโนโลยีสารสนเทศถือเป็นเครื่องมือที่เอื้อให้บุคลากรในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาทั้ง 4 แห่ง สามารถค้นหา จัดเก็บ แลกเปลี่ยน รวมทั้งนำความรู้ไปใช้ได้ง่ายและรวดเร็วขึ้น โดยเฉพาะเทคโนโลยีการสื่อสารแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างบุคคล กลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรมฯ และบุคคลภายนอกสถานศึกษาผ่านช่องทางการสื่อสารความรู้ที่หลากหลายสำหรับการใช้สืบค้น รับ-ส่งข้อมูล แลกเปลี่ยนความรู้ ถ่ายทอดความคิด ประสพการณ์ร่วมกันมีแนวโน้มการพัฒนาขึ้นตามลำดับ ส่วนเทคโนโลยีในการใช้งานร่วมกันเพื่อให้บุคลากรได้เข้าถึงความรู้ที่ปรากฏชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) โรงเรียนมีสื่อและอุปกรณ์สำหรับใช้ในการเรียนการสอนวิชาวิทยาศาสตร์ และอุปกรณ์การเสนอผลงานในแต่ละห้องเรียนยังไม่เพียงพอ ต้องใช้ระบบการบริหารจัดการโดยการหมุนเวียนกันเรียน ครูมีความกระตือรือร้นในการพัฒนาทักษะความรู้การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศที่จำเป็นในการสอน การแสวงหาความรู้และเผยแพร่ความรู้ดีขึ้น แต่ยังคงพัฒนาในส่วนที่ขาดทักษะความรู้และความเข้าใจในส่วนของเทคโนโลยี สื่อสารสนเทศสมัยใหม่ ส่วนเทคโนโลยีการจัดเก็บความรู้ เพื่อใช้รวบรวมและการจัดการความรู้ที่ปรากฏชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) ซึ่งเป็นข้อมูลและความรู้พื้นฐานที่เกี่ยวกับเอกสารประกอบการสอน หลักสูตร สถิติ ผลการเรียน และสารสนเทศประจำปีสำหรับใช้เป็นเงื่อนไขในการประกอบการประเมินคุณภาพการศึกษา และการกำหนดนโยบายและวางแผนของผู้บริหารเท่านั้น ยังต้องมีการวางแผนทางเพื่อเตรียมความพร้อมด้านการพัฒนาบุคลากรและระบบจัดเก็บความรู้ โดยเฉพาะความรู้ที่ไม่แจ้งชัดเจน (Tacit Knowledge) ของบุคลากรและครูที่เป็นภูมิ

ปัญหาท้องถิ่นที่เกิดจากสังคมความรู้และประสบการณ์ ต้องอาศัยการสังเกต การทำงานร่วมงาน การสนทนาระหว่างบุคคล และต้องหาวิธีแปลงความรู้และจัดเก็บในรูปแบบที่เหมาะสมในระบบฐานข้อมูลพื้นฐานของโรงเรียนเพื่อให้ง่ายต่อการเข้าถึงและนำไปใช้ต่อไป

2) **หน่วยงานต้นสังกัด** ปัจจัยที่ช่วยสนับสนุนให้ผู้บริหาร โรงเรียนและครูในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาทั้ง 4 แห่ง มีความกระตือรือร้นและสนใจเรื่องการจัดการความรู้อย่างจริงจังและประสบผลสำเร็จมากขึ้นนั้น ต้องอาศัยแรงสนับสนุนจากหน่วยงานต้นสังกัดภายใต้การกำกับดูแลของคณะสงฆ์โดยมหาเถรสมาคม กำหนดจัดการศึกษาเรียนรู้ตามหลักเกณฑ์ของคณะกรรมการการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาโดยการสนับสนุนส่งเสริมและอำนวยความสะดวกของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ (ส่วนการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญ) ร่วมมือกับกระทรวงศึกษาธิการ ฉะนั้น หน่วยงานต้นสังกัดที่เกี่ยวข้องจะต้องกำหนดเป็นนโยบาย พร้อมทั้งกำหนดแนวทาง สนับสนุนด้านงบประมาณและพัฒนาผู้บริหารโรงเรียน บุคลากรครูให้มีความรู้ความเข้าใจ ซึ่งให้เห็นถึงความสำคัญของการจัดการความรู้เชิงพุทธที่มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนอย่างยั่งยืนเป็นที่ยอมรับของสังคม และมีความสอดคล้องกับนโยบายภาครัฐด้านการพัฒนาฐานความรู้และการสร้างนวัตกรรมของประเทศไปสู่ประเทศไทย 4.0 ที่มีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างเศรษฐกิจไปสู่เศรษฐกิจฐานความรู้ที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม

3) **ฝ่ายบริหารจัดการ** ปัจจัยหนึ่งที่เกิดจากการจัดการความรู้ขึ้นในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาทั้ง 4 แห่ง เริ่มต้นจากการทำงานเป็นทีม การวางแผนงานแบบมีส่วนร่วมด้วยความทุ่มเทและเสียสละตามแผนยุทธศาสตร์ของฝ่ายบริหารจัดการตามโครงสร้างการบริหารงานของแต่ละโรงเรียน โดยแบ่งการบริหารจัดการงานออกเป็น 4 ฝ่าย ได้แก่ 1) ฝ่ายบริหารวิชาการมีหน้าที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาหลักสูตรเพื่อการเรียนรู้และส่งเสริมความรู้ของบุคลากร 2) ฝ่ายการบริหารงานงบประมาณ มีหน้าที่ส่งเสริมสนับสนุนปัจจัยด้านการจัดการความรู้และส่งเสริมการเรียนรู้ของบุคลากร 3) ฝ่ายการบริหารงานบุคคล มีหน้าที่สรรหา พัฒนาความรู้ทักษะ ลงโทษ สร้างขวัญกำลังใจให้กับบุคลากรครูและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ทำให้การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างครู นักเรียนและชุมชนเป็นไปอย่างราบรื่น และลดปัญหาความขัดแย้งในการทำงานระหว่างบุคคล และ 4) ฝ่ายบริหารงานทั่วไป มีหน้าที่บริหารจัดการและอำนวยความสะดวกในการประสานการทำงาน และจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ ทีมบริหารจัดการความรู้ 4 ฝ่ายล้วนเป็นฟันเฟืองที่คอยส่งเสริมให้การจัดการของรู้เชิงพุทธของโรงเรียนมีทิศทางพัฒนาขึ้นตามลำดับ แต่โรงเรียนทั้ง 4 แห่ง ยังต้องมีการพัฒนาความรู้ความเข้าใจของบุคคลอย่างต่อเนื่อง พร้อมทั้งปรับปรุง

ระบบสารสนเทศ วิธีการทำงานและปรับสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ อย่างเต็มศักยภาพในอนาคตภายใต้เงื่อนไขของงบประมาณที่จำกัด

5.1.2.3 ปัจจัยสนับสนุนการจัดการความรู้เชิงพุทธประกอบไปด้วย 4 ปัจจัย คือ

1) **หลักกัลยาณมิตรตา** โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาทั้ง 4 แห่ง มีลักษณะเป็นโรงเรียนกึ่งนอกรุ ต้องมีความเข้าใจวิถีชีวิตและพื้นฐานความรู้ของนักเรียน ครูทำหน้าที่เสมือนพ่อแม่คนที่สองของนักเรียนคอยดูแลเอาใจใส่ คอยประคับประคอง ตั้งสอนชี้แจง ให้คำปรึกษาเกี่ยวกับปัญหาการเรียน พฤติกรรมเสี่ยงครูจึงเป็นปร โท โฆสะ (ความรู้จากผู้อื่น/ความรู้ ภายนอก) ของนักเรียน โดยใช้เทคนิคการสอนที่หลากหลาย เช่น สอนเชิงเปรียบเทียบจากการเล่า นิทานชาดกและหลักธรรมประกอบการเรียน และการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน นอกจากนี้ เพื่อน กัลยาณมิตรก็มีส่วนช่วยส่งเสริมให้เกิดแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันจากการทำงานแบบกลุ่ม การสนทนา การรายงานหน้าชั้นเรียน รวมถึงสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียน คือ วัสดุ อุปกรณ์ที่ เพียงพอและมีประสิทธิภาพยังถือเป็นเครื่องมือที่ช่วยส่งเสริมเรียนรู้ และถือเป็นกัลยาณมิตร ภายนอกที่เป็นเอื้อให้การจัดการความรู้ใน โรงเรียนมีประสิทธิภาพและประสบความสำเร็จยิ่งขึ้น

2) **หลักกุกุทธิธรรม** โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาทั้ง 4 แห่ง ได้ใช้ หลักกุกุทธิธรรม (เข้าไปหาความรู้ ตั้งใจฟัง คิดวิเคราะห์ และนำความรู้ไปใช้) สำหรับส่งเสริม การศึกษาเรียนรู้ตามขั้นตอนการจัดการความรู้เชิงพุทธ เนื่องจากหลักกุกุทธิธรรมมีความเกี่ยวเนื่อง ถึงกันเป็นปัจจัยอุดหนุนให้บุคคลมีโอกาสได้พัฒนาความรู้ของตนเองและส่งเสริมการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ระหว่างกัน เช่น การเรียนรู้ระหว่างครูกับนักเรียน เริ่มตั้งแต่ให้นักเรียนชวนขวยเข้าไป ปรึกษาหารือ สอบถามในสิ่งที่ยังไม่รู้หรือเกิดความสงสัย หมั่นสนทนาปรึกษาหาความรู้กับครูด้วย ความอ่อนน้อมถ่อมตน พร้อมรับฟังคำสอนจากครู หรือความรู้ทางช่องทางอื่นๆ ด้วยความตั้งใจ แล้วนำข้อมูลและความรู้มาทำการไตร่ตรอง วิเคราะห์ตามหลักเหตุผลโดยใช้หลักการคิดวิถีพุทธมา บูรณาการกับหลักคิดตามหลักวิชาการจนเกิดความเข้าใจที่ถูกต้องชัดเจน จึงนำมาสู่ขั้นตอนการนำ ความรู้ไปประยุกต์ใช้ โดยครูหาวิธีการส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักการนำความรู้ที่เกิดจากขั้นตอน เบื้องต้น (เข้าไปหาความรู้ ตั้งใจฟัง คิดวิเคราะห์) นำไปประยุกต์ใช้ในการเรียน การทำงาน การ ปฏิบัติธรรม เผยแผ่ธรรม การจัดกิจกรรมพัฒนาความรู้ หรือการแข่งขันทักษะทางวิชาการ ครูจึง ควรมีการติดตาม ประเมินผลงานของนักเรียนภาคปฏิบัติจากงานที่มอบหมายให้ ไปงาน รวมถึง ความประพฤติของนักเรียน เพื่อสร้างแรงจูงใจและกระตุ้นให้นักเรียนศึกษาเรียนรู้ด้วยความตั้งใจ และมีความรับผิดชอบต่องาน ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ตามหลักกุกุทธิธรรมไม่ได้จำเพาะไปที่การ เรียนรู้ระหว่างครูกับนักเรียนเท่านั้นแต่ยังหมายรวมเอาการเรียนรู้ระหว่างบุคคลและกลุ่มบุคคลที่มี

ส่วนเกี่ยวข้องกับโรงเรียนในรูปแบบของการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ การสนทนาระหว่างบุคคลหรือกลุ่ม การจัดประชุมระดมความรู้ การอบรมจากหน่วยงาน เป็นต้น จากการศึกษายังพบว่า หลักสูตรธรรมนั้นยังมีความคล้ายคลึงกับขั้นตอนการจัดการความรู้เชิงพุทธตามหลักสี่ธรรมคือ ปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธอีกด้วย

3) **หลักสาราณียธรรม** จุดเด่นอย่างหนึ่งของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ทั้ง 4 แห่ง คือการมีความคล้ายคลึงกันในการนำเอาหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา มาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนและเอื้อให้เกิดบรรยากาศการจัดการความรู้เชิงพุทธขึ้น โดยเฉพาะหลักสาราณียธรรมมีความจำเป็นและเป็นปัจจัยสำคัญที่นำพาองค์กรไปสู่ความสำเร็จเกิดความสามัคคีปรองดองในการทำงานและการจัดการเรียนรู้ร่วมกัน ภายใต้ยุคการปฏิรูปการศึกษา และการแข่งขันทางการศึกษาของโรงเรียนสายสามัญที่มีความเข้มข้นและรุนแรงทั้งในด้านคุณภาพและปริมาณ ผู้บริหารโรงเรียนและครูได้นำเอาหลักสาราณียธรรมมาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนและการทำงาน โดยการประพฤติตนให้เป็นแบบอย่างด้านพัฒนาความรู้ คุณธรรม จริยธรรม รวมถึงการทำงานจัดการเรียนรู้ด้วยความทุ่มเทเสียสละ เปิดโอกาสให้บุคลากรที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้แสดงความคิดเห็น แลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้และการพัฒนาสายงาน โดยไม่หวงความรู้ ภายใต้หลักการเคารพความคิดเห็นที่แตกต่าง แต่ไม่แตกแยก ส่วนหน้าที่ของครูผู้สอนคอยแนะนำ ชี้แจง ให้คำปรึกษานักเรียนด้วยความเมตตา เข้าใจวิถีชีวิตและพื้นฐานความรู้ของนักเรียน พยายามสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ให้เกิดขึ้น โดยการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเพื่อเพิ่มโอกาสให้นักเรียนได้ทำกิจกรรมร่วมกัน ทำให้เกิดการแสวงหาความรู้ แลกเปลี่ยนเรียนรู้และการประยุกต์ใช้ความรู้ภายใต้ความเอื้อเพื่อต่อกันจนเกิดเป็นเค้าโครงของการสร้างความรู้และเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ขึ้นในโรงเรียน

4) **หลักอปริหานิยธรรม** โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาทั้ง 4 แห่งได้ดำเนินตามหลักอปริหานิยธรรม ซึ่งเป็นหลักธรรมที่ป้องกันความผิดพลาดและความขัดแย้งในการทำงาน การศึกษาและการจัดการความรู้ร่วมกันของผู้บริหาร ครูและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยใช้ช่องทางการประชุมปรึกษาหารือกันอย่างสม่ำเสมอทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการตามปฏิทินการศึกษา การประชุมร่วมกันบ่อยๆ ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ทราบความก้าวหน้าของงาน เกิดความรู้ความเข้าใจไปในทิศทางเดียวกันและสามารถหาวิธีการแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นอย่างมีความเข้าใจและเป็นระบบ ในส่วนด้านความประพฤติของบุคลากรที่เป็นพระภิกษุสามเณร ได้ปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัย พร้อมทั้งเสริมสร้างการเรียนรู้ตามขั้นตอนการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธตามหลักปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธ มีการออกกฎระเบียบ ข้อบังคับของโรงเรียน โดยไม่ขัดหรือแย้งกับพระธรรมวินัย และปฏิบัติตามคำสั่ง กฎหมาย กฎ ระเบียบ ประกาศและคำสั่งที่เกี่ยวข้อง

โรงเรียนสำหรับใช้ในการศึกษาเรียนรู้และการอยู่ร่วมกัน นอกจากนี้ โรงเรียนแต่ละแห่งมีวัฒนธรรมองค์กรการเคารพให้เกียรติกันตามพรocha ความรู้ และโครงสร้างการบริหาร มีค่านิยมยกย่องส่งเสริมคนดีเชิดชูเกียรติแก่บุคลากรที่มีความรู้ความสามารถและผลงานเป็นที่ประจักษ์ และสามารถจัดการเรียนการสอนประสบผลสำเร็จตามเป้าหมาย พร้อมทั้งปลูกฝังให้บุคลากรทุกคนมีความกตัญญูทศเวทที่รู้จักการแบ่งปันความรู้และมีสัมมาคาราวะต่อกัน

5.1.3 แนวทางการจัดการความรู้เชิงพุทธของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

5.1.3.1 ปัจจัยด้านความรู้ ประกอบไปด้วยความรู้ 4 แนวทาง

การจัดการความรู้เชิงพุทธของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษายังคงยึดโยงอยู่กับหลักการสร้างปัญญาในทางพระพุทธศาสนาแบบดั้งเดิมคือ ปัญญาที่เกิดจากการฟัง ปัญญาที่เกิดการคิดวิเคราะห์ และปัญญาที่เกิดจากการลงมือปฏิบัติบ่อยๆ จนเกิดทักษะความชำนาญของบุคลากรมีความเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบของความรู้ 4 แนวทางหลัก อันได้แก่

1) **ความรู้อิงหลักการพระพุทธศาสนา** โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาทั้ง 4 แห่ง จัดการศึกษาควบคุมและสอดคล้องกับหลักสูตรของคณะสงฆ์ซึ่งเป็นที่มาความรู้ดั้งเดิมในแผนกธรรมเกี่ยวกับความรู้ 3 ด้าน คือ 1) ความรู้ด้านพุทธศาสนสุภาษิตและหลักธรรม 2) ความรู้ด้านพุทธประวัติและอนุพุทธประวัติ (พระวัตความเป็นมาของพระพุทธเจ้าและเหล่าพระสาวก) 3) ความรู้ด้านวินัยของพระภิกษุ (ศีล 277 ข้อ) ทั้งที่เป็นข้อห้ามและขออนุญาต และยังมีการเรียนรู้หลักสูตรพระปริยัติธรรม แผนกบาลีซึ่งเป็นภาษาดั้งเดิมที่บรรจุคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า นอกจากนี้ โรงเรียนได้ใช้จุดเด่นด้านการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธมาพัฒนาจิตใจของนักเรียนที่เรียกว่ากิจกรรมของสงฆ์ที่เป็นไปตามหลักพระธรรมวินัย เช่น การไหว้พระสวดมนต์ การปฏิบัติธรรม (นั่งสมาธิ เดินจงกรม) เพื่อให้ให้นักเรียนมีจิตใจสงบและผ่อนคลายเบิกบานส่งผลต่อประสิทธิภาพด้านการเรียนที่ดีขึ้นพร้อมทั้งเป็นการเพิ่มภูมิคุ้มกันทางด้านปัญญาให้รู้เท่าทันต่อโลกธรรมทั้งด้านบวกและด้านลบ

2) **ความรู้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ 8 กลุ่มสาระ** โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาทั้ง 4 แห่ง ได้จัดหลักสูตรการเรียนรู้โดยคำนึงถึงสมรรถนะและพื้นฐานความรู้ของผู้เรียนด้านการสื่อสาร การคิด การแก้ปัญหา การนำความรู้ไปใช้ และใช้เทคโนโลยีเพื่อการแสวงหาความรู้ จัดเก็บความรู้ และเผยแพร่ความรู้มีคุณลักษณะพึงประสงค์คือ มีความซื่อสัตย์สุจริต มีวินัยอยู่อย่างเรียบง่ายตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อยกระดับการพัฒนาความรู้ของนักเรียนให้ใกล้เคียงกับวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษาของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติและกระทรวงศึกษาธิการจึงจัดการศึกษายึดโยงอยู่กับความรู้ตามหลักสูตรแกนกลางในกลุ่มสาระการ

เรียนรู้ 8 กลุ่มสาระ รวมถึงมีการปรับปรุงหลักสูตรให้มีความสอดคล้องกับวิถีชุมชนและมีความเหมาะสมกับสมณเพศมากขึ้น จึงลดหน่วยกิตในกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่ไม่จำเป็น (ศิลปะ สุขศึกษา และพลศึกษา) ลงและมีปรับเปลี่ยนวิชาที่ไม่เหมาะสมกับสมณสาธูป เช่น วิชาดนตรีโดยเอาวิชานักธรรมและวิชาภาษาบาลีเข้ามาทดแทน แต่โรงเรียนทั้ง 4 แห่ง ไม่ได้ละเลยความรู้วิชาที่มีการปรับลดหน่วยกิต ได้จัดให้มีการเรียนรู้ในภาคทฤษฎี และแสวงหาความรู้เพิ่มเติม เพื่อให้นักเรียนมีความรู้ไปใช้ในการสอบโอเน็ต (O-NET) และมีความรู้ และทักษะพื้นฐานที่จำเป็นต่อการศึกษาต่อ และใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน

3) ความรู้สอดคล้องกับภูมิปัญญาและวิถีวัฒนธรรมท้องถิ่น ทั้ง 4 โรงเรียนมีแนวทางการกำหนดความรู้เกี่ยวกับหลักสูตรของสถานศึกษาตามกรอบสาระการเรียนรู้ที่พัฒนาโดยคณะกรรมการการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จัดทำเป็นสาระท้องถิ่น โดยการศึกษาศิลปวัฒนธรรมและวิถีชุมชนในแต่โรงเรียน ตลอดจนข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับสภาพปัญหาและความสนใจของผู้เรียน ความความคาดหวังของคณะสงฆ์ ผู้ปกครอง ชุมชนและสังคมพร้อมทั้งวิเคราะห์สภาพแวดล้อม ประเมินสถานภาพของสถานศึกษาเพื่อกำหนดวิสัยทัศน์ให้เป็นไปตามเป้าหมายและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ โดยเน้นการมีส่วนร่วมระหว่างวัด (โรงเรียน) ชุมชนท้องถิ่น สถานศึกษาภายนอก องค์กรส่วนปกครองท้องถิ่นและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดทำเป็นหลักสูตรสถานศึกษาที่เชื่อมโยงกับกรอบสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นหลังจากมีการนำหลักสูตร ไปใช้ระยะหนึ่งแล้ว จะมีการปรับปรุงพัฒนาให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงตามบริบทของสถานศึกษา สภาพสังคม ความรู้ ค่านิยมและวิถีท้องถิ่น จึงดำเนินจัดทำเป็นสาระท้องถิ่นเพื่อใช้ในการศึกษาเรียนรู้และจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนในแต่ละโรงเรียนต่อไป

4) ความรู้ในศตวรรษที่ 21 โรงเรียนทั้ง 4 แห่งจะมีรูปแบบการจัดการเรียนการสอนและการจัดการความรู้ให้มีความสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของฐานความรู้ การปฏิรูปการศึกษาและเทคโนโลยี สื่อ สารสนเทศสมัยใหม่ในศตวรรษที่ 21 โดยคำนึงถึงความเหมาะสมกับผู้เรียน เพื่อให้มีความรู้และทักษะที่จำเป็นต่อการใช้งาน โรงเรียนมีการรวมกลุ่มและจัดการอบรมความรู้ด้านคอมพิวเตอร์ การใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ การสร้างและผลิตสื่อการเรียนรู้โดยขอความร่วมมือบุคลากรจากหน่วยงานต้นสังกัดและอาศัยบุคลากรที่มีจิตอาสาจากสถานศึกษา หน่วยงานและองค์กรภายนอกในพื้นที่ใกล้เคียงให้มาถ่ายทอดแลกเปลี่ยนความรู้ให้กับบุคลากร ประกอบกับในอนาคตแต่ละโรงเรียน โดยเฉพาะ โรงเรียนเซตุนศึกษา มีแนวโน้มเปิดรับความรู้วิทยาการสมัยใหม่ด้านความรู้สาขาวิชาชีพเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ธุรกิจ ความรู้ด้านไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์มาพัฒนาเป็นหลักสูตรของสถานศึกษาเพื่อปรับกลยุทธ์การศึกษาตามความสนใจของผู้เรียนที่มีค่านิยมเปลี่ยนไป เป็นการสร้างแรงจูงใจให้กับเยาวชนหันเข้ามาศึกษาต่อในโรงเรียนพระปริยัติธรรมฯ

แผนกสามัญศึกษามากขึ้น ทั้งยังเป็นการวางรากฐานผู้ที่จบการศึกษาต้องการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาและสามารถนำความรู้ไปใช้ประกอบอาชีพเมื่อลาสิกขาออกไป นอกจากนี้แต่ละโรงเรียนมีทิศทางการส่งเสริมการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมากขึ้น แต่ยังคงการวิจัยพัฒนาเพื่อสร้างนวัตกรรมทางการศึกษาสำหรับใช้ในการเรียนรู้

5.1.3.2 ปัจจัยด้านกระบวนการจัดการความรู้ 6 ด้าน

โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาทั้ง 4 แห่ง มีรูปแบบการศึกษาโดยไม่ได้ละทิ้งกระบวนการจัดการความรู้ตามหลักสากลอันประกอบด้วยกระบวนการจัดการความรู้ 6 ด้าน โดยเชื่อมโยงกับการจัดการความรู้ในทางพระพุทธศาสนา ความรู้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ และความรู้ในศตวรรษที่ 21 ตลอดจนความรู้ของภูมิปัญญาท้องถิ่น ถือได้ว่ากระบวนการจัดการความรู้ตามหลักสากล มีความสำคัญต่อการขับเคลื่อนให้การจัดการศึกษาเรียนรู้และยกระดับคุณภาพทางการศึกษาของโรงเรียนให้ดีขึ้น โดยสามารถสรุปได้ ดังนี้

1) การกำหนดความรู้ แม้โรงเรียนโดยคณะกรรมการ โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาและคณะกรรมการบริหารงานหลักสูตรและวิชาการของสถานศึกษา ได้พยายามกำหนดหลักสูตรและความรู้ที่ใช้ในการจัดการศึกษาของโรงเรียนทั้ง 4 แห่ง ให้มีความสอดคล้องกับความรู้ตามหลักสูตรของคณะสงฆ์ ความรู้ตามหลักสูตรแกนกลางของกระทรวงศึกษา และความรู้เกี่ยวกับวิถีชุมชนที่มีความเหมาะสมกับผู้เรียนแล้วก็ตาม แต่ในความเป็นจริงหลักสูตรที่ใช้ในการเรียนการจัดการเรียนการสอนยังขาดความเป็นเอกลักษณ์ของความเป็นปริยัติสามัญ เนื่องจากอิงกับความรู้ทางโลกมากเกินไปทำให้เป็นภาระแก่ผู้เรียนในการพัฒนาความรู้ให้มีความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม ฉะนั้น โรงเรียนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหรือหน่วยงานต้นสังกัดต้องระดมสมองช่วยกันหาจุดร่วมที่มีความลงตัว เหมาะสมและเป็นแนวทางที่เป็นไปได้ มาทำการปรับปรุงพัฒนาหลักสูตรและสาระการเรียนรู้สำหรับใช้ในการเรียนการสอน ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา โดยคำนึงถึงพื้นฐานความรู้ ความสนใจและความถนัดของผู้เรียนรวมถึงความคาดหวังของคณะสงฆ์และสังคมด้วย

2) การแสวงหาความรู้ โรงเรียนเน้นไปที่การแสวงหาความรู้ของครูผู้สอนเป็นสำคัญเกี่ยวข้องกับความรู้ที่มองเห็นได้หรือความรู้ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) และความรู้ที่อยู่ในตัวตน (Tacit Knowledge) เช่น การทำวิจัยในชั้นเรียนตามเกณฑ์ที่กำหนด การศึกษาต่อ การศึกษาคุณงาน การอบรมสัมมนาเพื่อพัฒนาความรู้มาใช้ปรับปรุงการเรียนการสอน และใช้เป็นเงื่อนไขในการประเมินคุณภาพทางการศึกษา ส่วนการแสวงหาความรู้ของนักเรียนมีการแสวงหาความรู้ที่เกี่ยวกับความรู้ที่ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) โดยส่วนมากมาจากแหล่งเรียนรู้ทั้งภายในสถานศึกษาและ

ภายนอกสถานศึกษาในรูปแบบการแสวงหาความรู้จากตำรา สื่อ ระบบคอมพิวเตอร์ เทคโนโลยี เพื่อนักศึกษามิตรและการกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนที่มีความสอดคล้องหลักสูตรของสถานศึกษา

3) การแลกเปลี่ยนความรู้ ครูได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมทักษะการใช้ภาษาสำหรับการแลกเปลี่ยนความรู้ของนักเรียนในรูปแบบการถามตอบ การฝึกแสดงความคิดเห็น การจัดกิจกรรมเวทีแลกเปลี่ยนความรู้ เช่น กิจกรรมบริการทางวิชาการสู่ชุมชนและ โรงเรียน การแบ่งกลุ่มกันทำงาน และมีการสร้างเครือข่ายภายในกลุ่มโรงเรียน เครือข่ายชุมชน ครูภูมิปัญญาท้องถิ่นและสถาบันการศึกษามากขึ้น นอกจากนี้ มีการส่งเสริมการแลกเปลี่ยนความรู้ของบุคลากรครูในรูปแบบการจัดประชุม การอบรม การสนทนา และมีแนวโน้มการส่งเสริมให้เกิดการเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ เทคนิคการสอนระหว่างบุคคลและกลุ่มบุคคลกันมากขึ้น รวมถึงได้การอาศัยระบบเครือข่ายคอมพิวเตอร์ เทคโนโลยีสารสนเทศเป็นสื่อกลางและมีบทบาทในการเอื้อให้การแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างกันเป็นไปอย่างสะดวกรวดเร็วและมีประสิทธิภาพมากขึ้น

4) การจัดเก็บความรู้ แต่ละโรงเรียนมีรูปแบบการจัดเก็บข้อมูล ความรู้ในฐานข้อมูลของโรงเรียนเป็นเพียงความรู้ชัดแจ้งๆ และข้อมูลสารสนเทศทั่วไปซึ่งเป็นความรู้มองเห็นได้และปรากฏแจ้งชัด (Explicit Knowledge) ในระดับขั้นพื้นฐานตามเกณฑ์ที่หน่วยงานต้นสังกัดกำหนดและใช้เป็นข้อมูลสำหรับประกอบการประเมินคุณภาพทางการศึกษา ส่วนการจัดเก็บข้อมูลองค์ความรู้ในระดับบุคคลและองค์กรซึ่งเป็นความรู้ที่ไม่ปรากฏชัดแจ้ง (Tacit Knowledge) เช่น องค์ความรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นในแต่ละภูมิภาค ความรู้เฉพาะด้านเกี่ยวกับภาษาบาลี รวมถึงประสบการณ์และเทคนิคการสอน เป็นต้น ซึ่งเป็นความรู้ที่ไม่สามารถถ่ายทอดออกมาเป็นคำพูดหรือลายลักษณ์อักษรได้โดยง่าย จำเป็นต้องอาศัยการเรียนรู้แบบซ้ำๆ การฝึกฝน การสังเกตการณ์ การสนทนาระหว่างบุคคล โรงเรียนยังต้องพัฒนาในการนำความรู้ที่จัดเก็บมาปรับปรุงให้เหมาะสมต่อการใช้ดำเนินงาน และต้องมีการส่งเสริมและเตรียมความพร้อมด้านเทคนิค รวมถึงจัดตั้งหน่วยงานและพัฒนาบุคลากรทำความเข้าใจและเห็นถึงความสำคัญของความรู้ และพยายามหาวิธีการ รูปแบบการจัดเก็บความรู้ลงในระบบฐานข้อมูลของโรงเรียนให้มีความเหมาะสมและปฏิบัติได้จริง

5) การเผยแพร่ความรู้ โรงเรียนยังคงยึดรูปแบบการเผยแพร่ธรรมะและเผยแพร่ความรู้แบบดั้งเดิมโดยเทศนาสั่งสอน การให้โอวาท การสอนในชั้นเรียน การประชุม การจัดกิจกรรม การบรรยายธรรม การใช้วิทยุกระจายเสียง แผ่นพับ และบอร์ดประชาสัมพันธ์ รวมถึงการปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีให้บุคคลทั่วไป แต่ปัจจุบันโรงเรียนแต่ละแห่งก็ได้มีการประยุกต์และพัฒนาารูปแบบการเผยแพร่ข้อมูลและความรู้ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกโดยอาศัยสื่อ ระบบ

เครือข่ายคอมพิวเตอร์ที่เชื่อมต่อกับอินเทอร์เน็ต และเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามามีบทบาทสำคัญที่เอื้อให้การเผยแพร่ความรู้เกิดความสะดวกรวดเร็วและมีประสิทธิภาพมากขึ้นทำให้เกิดการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ความรู้และเกิดการปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างบุคคลและกลุ่มบุคคลทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา แต่มีข้อสังเกตว่า การเผยแพร่ความรู้ของโรงเรียนทั้ง 4 แห่งยังอยู่ในวงจำกัด เฉพาะในกลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา วัด ชุมชนใกล้เคียงตลอดจนถึงผู้ที่สนใจ เฉพาะกลุ่มเท่านั้นทำให้การหมุนเวียนหรือถ่ายโอนความรู้ยังไม่ทั่วถึง

6) การประยุกต์ใช้ความรู้ โรงเรียนมีแนวทางการประยุกต์ใช้ความรู้ที่การเน้นส่งเสริมให้ครูและนักเรียนนำความรู้ที่เกิดขึ้นจากการกำหนดความรู้ แสวงหาความรู้ แลกเปลี่ยนความรู้ จัดเก็บความรู้ เผยแพร่ความรู้ตามกระบวนการจัดการความรู้เบื้องต้น ไปสู่ขั้นตอนการเรียนรู้ ด้วยการประยุกต์ใช้ความรู้ผ่านกิจกรรมและ โครงการต่างๆ ที่โรงเรียนกำหนดขึ้นเพื่อส่งเสริมให้เกิดทักษะการประยุกต์ใช้ความรู้ในการเรียนการสอน การปฏิบัติธรรมและการดำเนินชีวิตประจำวัน

แต่ยังมีความแตกต่างกันเกี่ยวกับวิธีปฏิบัติตามนโยบายและวิธีคิดของผู้บริหาร ในแต่ละโรงเรียน นอกจากนี้ยังต้องมีการพัฒนาและปรับปรุงรูปแบบการประยุกต์ใช้ความรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เสริมสร้างนิสัยให้นักเรียนรู้จักเรียนรู้ด้วยการกระทำโดยมีครูคอยเป็นที่เล็งคอย ประคับประคองแนะนำ และเสริมความรู้ให้ในส่วนที่บกพร่องเพื่อให้เกิดการพัฒนาและประยุกต์ใช้ความรู้ไปในทิศทางที่ดีขึ้นกว่าที่เป็นอยู่

5.1.3.3 ปัจจัยด้านขั้นตอนการจัดการความรู้เชิงพุทธ 3 ขั้นตอน

1) **ปรียัติ (ความรู้)** การศึกษาเรียนรู้แบบดั้งเดิมตามแนวทางพระพุทธศาสนาทำให้เกิดขั้นตอนการจัดการความรู้เชิงพุทธขึ้นในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาทั้ง 4 แห่ง มีแนวทางเรียนรู้ด้านปรียัติเป็นไปตามพันธกิจและวัตถุประสงค์ของคณะสงฆ์ คือให้นักเรียนมีความรู้ดีประพฤติดี (วิชาจรณะ) ดำเนินจัดการเรียนการสอนและส่งเสริมการเรียนรู้ในกรอบของความรู้ 4 ด้าน อันได้แก่ 1) ความรู้ด้านพระพุทธศาสนา (ความรู้ดั้งเดิม) 2) ความรู้สายสามัญ (ความรู้แกนกลาง) 3) ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น (ความรู้เชิงอนุรักษ์) และ 4) ความรู้ด้านวิทยาการสมัยใหม่ (ความรู้เสริม) ให้เข้ากับบริบทของโลกและยุคปฏิรูปการศึกษา รวมถึงการศึกษาเรียนรู้ตามนโยบายของภาครัฐ แต่ความรู้ทั้งหมดที่กล่าวมานั้นจะต้องไม่ขัดหรือแย้งกับหลักพระธรรมวินัย มีความเหมาะสมกับนักเรียนและสังคมให้การยอมรับ สำหรับขั้นตอนการจัดการความรู้ตามหลักปรียัตินั้นถือเป็นความรู้ที่จำเป็น ทำให้ครูผู้สอนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเกิดแนวคิดในการพัฒนาปรับปรุงหลักสูตรเพื่อยกระดับคุณภาพทางการศึกษาในสายพระปริยัติสามัญให้มีความใกล้เคียงหรือเทียบเท่ากับโรงเรียนสายสามัญของรัฐและเอกชนต่อไป

2) **ปฏิบัติ** (ลงมือปฏิบัติ) การนำความรู้ที่เกิดจากการศึกษาเรียนรู้ตามขั้นตอนปริยัติมาสู่ขั้นตอนการลงมือปฏิบัติถือเป็นกระบวนการที่นำไปสู่แนวทางการพัฒนาความรู้ของผู้เรียนและบุคคลที่เกี่ยวข้อง โดยโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาทั้ง 4 แห่งมีวิธีการนำความรู้ทั้ง 4 แนวทางหลักที่ได้การศึกษารับรู้จากตำรา ครู เพื่อนกัลยาณมิตร สื่อ เทคโนโลยี การสนทนา แลกเปลี่ยนเรียนรู้และช่องทางอื่นๆ โดยส่วนมากจะเป็นความรู้ที่แจ้งชัด (Explicit Knowledge) ไปสู่ขั้นตอนการลงมือปฏิบัติตามหลักการจัดการเรียนรู้สมัยใหม่ที่เรียกว่า การเรียนรู้ด้วยการกระทำ (Learning by doing) และพยายามเน้นการเรียนรู้ที่มีนักเรียนเป็นศูนย์กลาง (Student-centered learning) การเรียนรู้ด้วยการลงมือปฏิบัติเป็นการส่งเสริมให้นักเรียนเกิดความคุ้นเคยกับสถานการณ์จริง รู้จักแก้ปัญหาและทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างบุคคลและกลุ่มบุคคล การปฏิบัติตามแนวทางการจัดการความรู้เชิงพุทธจะแสดงออกมารูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน กิจกรรมชุมชน กิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณะประโยชน์ กิจกรรมของสงฆ์ การจัดแข่งขันทักษะทางวิชาการ และการทำงานกลุ่ม ซึ่งถือเป็นขั้นตอนส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดทักษะและความรู้ที่ชัดแจ้งมากขึ้นจนนำไปสู่การแปลงความรู้ให้ฝังลึกเข้าไปในตัวบุคคล (Tacit Knowledge) ในขั้นตอนปฏิบัติต่อไป

3. **ปฏิเวธ** (ตื่นรู้/เข้าใจ) การจัดการความรู้เชิงพุทธในขั้นสุดท้ายคือหลักปฏิเวธเป็นความรู้ที่เรียกว่าปัญญาเพราะเกิดความเข้าใจที่ตื่นรู้สามารถเทียบเคียงได้กับความรู้ที่ไม่แจ้งชัด (Tacit Knowledge) ถือเป็นผลลัพธ์ที่เกิดจากการศึกษาเรียนรู้และลงมือปฏิบัติมาตามลำดับ การศึกษาเรียนรู้เชิงพุทธทำให้นักเรียนมีความรู้แจ้งและเข้าใจจนเกิดเป็นทักษะและความชำนาญเฉพาะบุคคล โดยเฉพาะองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนา เช่น ทักษะในการแสดงธรรม การเขียนเรียงความแก้กระทู้ธรรม ความรู้ภาษาบาลี ความชำนาญในการไหว้พระสวดมนต์ นั่งสมาธิและเดินจงกรม

นอกจากนี้ ยังมีความรู้และทักษะที่เกิดจากการลงมือปฏิบัติเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในแต่ละโรงเรียน เช่น นักเรียนโรงเรียนเซตุพนศึกษามีความรู้ความเข้าใจในการต้องลายการทำตุ๊ก ส่วนโรงเรียนประภัสสรวิทยา วัดศรีนวล ชำนาญและทักษะในการสวดทำนองสรภัญญะ อีสาน การทำพิธีสู่ขวัญ การทำบายศรีสู่ขวัญ เป็นต้น แต่เมื่อมองไปถึงความตื่นรู้และเข้าใจของนักเรียนจากการศึกษา พบว่า การจัดการความรู้เชิงพุทธในขั้นตอนปฏิเวธนั้น นักเรียนเกิดการตื่นรู้และเข้าใจที่ดีในวิชาที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ส่วนความเข้าใจและตื่นรู้ในวิชาสายสามัญทั่วไป เช่น คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษาต่างประเทศ ยังอยู่ในระดับขั้นพื้นฐานที่เหมาะสมกับพัฒนาการทางสมองของผู้เรียนแต่ละด้านเท่านั้น ยังไม่เกิดเป็นความเชี่ยวชาญอย่างแท้จริง เนื่องจากนักเรียนมีการศึกษาเรียนรู้ในลักษณะเชิงสหวิทยาการคือเน้นความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม

5.2 การอภิปรายผลการวิจัย

จากข้อมูลที่ได้จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ตามความคิดเห็นของบุคคลและกลุ่มบุคคลผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้อำนวยการส่วนการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญ ผู้บริหาร (ผู้จัดการ, ผู้อำนวยการ, หัวหน้าฝ่าย) ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา และพระภิกษุและบุคลากรวิชาชีพ (ครู, หัวหน้าฝ่าย/กลุ่ม) โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ทั้ง 4 ภูมิภาค ภูมิภาคละ 1 โรงเรียนที่เป็นพื้นที่ทำการวิจัย ตลอดจนถึงการสนทนากลุ่มเฉพาะกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาและผู้เชี่ยวชาญที่คัดเลือกมาแบบเจาะจง สามารถชี้ให้เห็นถึงผลการศึกษาที่เป็นปัจจัยสนับสนุนการจัดการความรู้เชิงพุทธ สามารถนำมาอภิปรายผลการวิจัยได้ ดังนี้

5.2.1 ปัจจัยสนับสนุนการจัดการความรู้ด้านบุคคล

ปัจจัยด้านภาวะผู้นำ ทั้ง 4 โรงเรียน ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารโรงเรียน เป็นศูนย์กลางด้านการบริหารจัดการและการพัฒนาในทุกด้านต่างๆ ใช้ทั้งพระเดช (อำนาจการบริหาร) และพระคุณ (ความเมตตา) ในการจัดการความรู้และพัฒนาคุณภาพการศึกษา การประพุดตินเป็นแบบอย่างที่ดีของผู้ตาม มีวิสัยทัศน์ พัฒนาความรู้ของตนเองอยู่ตลอดเวลา มีการบริหารจัดการองค์กรที่เป็นระบบมากขึ้น โดยคำนึงถึงความแตกต่างด้านพื้นฐานความรู้ของผู้เรียนบนพื้นฐานของการเข้าใจ เข้าถึงมากำหนดเป็นกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน มีการกระตุ้นเตือนให้ครูและนักเรียนแสวงหาความรู้เพื่อพัฒนาตัวเอง พร้อมทั้งให้คำชมเชย จัดสรรเงินเดือนและสวัสดิการให้แก่ครูอย่างเหมาะสม แต่อาจมีวิถีคิดและแนวทางการปฏิบัติที่ต่างกันบ้าง แต่ยังคงไว้ซึ่งอัตลักษณ์และรูปแบบการจัดการเรียนรู้วิถีพุทธเอาไว้ ฉะนั้น ปัจจัยด้านภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนมีผลการต่อการพัฒนาเปลี่ยนแปลงด้านการจัดการความรู้ของโรงเรียน ให้เป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้น ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของ Bass & Avolio (1994, 132-135) ที่อธิบายถึงองค์ประกอบของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงมี 4 องค์ประกอบใช้ชื่อย่อว่า 4I's (Four I's) คือ 1) การสร้างบารมี 2) การคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล 3) การกระตุ้นทางปัญญา และ 4) การสร้างแรงบันดาลใจ และสอดคล้องกับแนวคิดของ Kaiser (2000 p. 46-48) ได้กล่าวสนับสนุนว่าภาวะผู้นำว่าเป็นคุณลักษณะของบุคคลที่มีความมุ่งมั่น อุทิศตนเพื่อให้สมาชิกปฏิบัติงานสำเร็จไปตามวิสัยทัศน์ขององค์กรและประสานวิสัยทัศน์ของบุคคล มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ สามารถสอนงาน สอนทักษะ พร้อมสอนคุณธรรมรวมทั้งเป็นผู้ช่วยเหลือสนับสนุนเพื่อให้การปฏิบัติงานสำเร็จตามเป้าหมายขององค์กร นอกจากนี้ ภาวะผู้นำมีอิทธิพลทางอ้อมส่งผ่านการจงใจ วัฒนธรรม พันธกิจและยุทธศาสตร์รวมทั้งโครงสร้างองค์กร สอดคล้องกับงานวิจัยของรสพร ทองธรรมจินดา (2554, น. 314) เรื่องการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมองค์กรที่ส่งผลต่อการส่งเสริมการวิจัยในชั้นเรียน

พบว่า องค์ประกอบด้านผู้นำการเปลี่ยนแปลง ผู้บริหารให้คำแนะนำเป็นที่ปรึกษาและช่วยเหลือบุคลากรในการปฏิบัติงาน ผู้บริหารเป็นแรงบันดาลใจในการปฏิบัติงาน ผู้บริหารประพฤติตนเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติงาน ผู้บริหารให้รางวัลเมื่อบุคคลปฏิบัติงานบรรลุเป้าหมาย และมีความสอดคล้องกับแนวคิดของวิโรจน์ สารรัตนะ และอัญชลี สารรัตนะ (2545, น. 27) ที่กล่าวว่า ผู้บริหารโรงเรียนในยุคปัจจุบันควรเป็นผู้นำแห่งการเปลี่ยนแปลงมากกว่าเป็นผู้นำแห่งการจัดการ (Transactional Leader) โดยลักษณะของผู้นำแห่งการเปลี่ยนแปลงนั้นจะมุ่งอนาคตและมุ่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ผู้นำจะเป็นผู้จูงใจให้บุคคลปฏิบัติงานเกินกว่าความคาดหวังตามปกติ มุ่งไปที่ภารกิจงานด้วยความสนใจที่เกิดขึ้นภายในตน มุ่งการบรรลุความต้องการในระดับสูงมากกว่าความต้องการในระดับต่ำ และเนื่องจากผู้บริหารในปัจจุบันจะต้องเป็นผู้นำทางวิชาการ ซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจในทฤษฎี ปรัชญาของหลักสูตรต่างๆ ที่ใช้ในโรงเรียน มีความรู้ความเข้าใจในวิธีสอนแบบต่างๆ สนับสนุนให้ครูใช้นวัตกรรมการสอนเป็นแบบอย่างที่ดีในเชิงวิชาการ สนับสนุนและส่งเสริมความเป็นเลิศทางวิชาการของโรงเรียน ส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ นิเทศและกำกับให้การเรียนการสอนเป็นไปตามแผนการสอนที่กำหนดไว้ และสอดคล้องกับงานวิจัยของพระสพหม จือปา (2556, น. 187) เรื่องภาวะผู้นำและธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา : กรณีศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ด้านองค์ประกอบของการบริหารจัดการที่ดีนั้น ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิผลในการบริหารงานโรงเรียน พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีพฤติกรรมด้านภาวะผู้นำ คือการเป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกล กำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน และมีการมอบหมายหน้าที่ความรับผิดชอบให้ตรงกับความรู้ความสามารถ ต้องมีความซื่อสัตย์ต่อหน้าที่ความรับผิดชอบของตนเอง เพื่อการเป็นแบบอย่างที่ดีสำหรับผู้ใต้บังคับบัญชา อันจะส่งผลไปสู่การพัฒนาบุคลากรที่มีศักยภาพ ภายใต้การร่วมแรงร่วมใจการทำงานเป็นทีม มีการรับฟังความเห็นที่แตกต่าง โดยการให้ความสำคัญกับบุคลากรทุกคน สามารถเข้าได้กับทุกเพศทุกวัย อันจะส่งผลให้เกิดการบริหารงานโรงเรียนที่มีประสิทธิภาพ

กล่าวโดยสรุปจากผลการวิจัยแสดงให้เห็นถึง ภาวะผู้นำของผู้บริหารของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษามีผลอย่างมากต่อคุณภาพการศึกษาโดยการส่งเสริมให้ครู นักเรียนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องร่วมแรงร่วมใจกันการจัดการความรู้เพื่อให้เกิดเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ขนาดเล็กขึ้นในโรงเรียน โดยอาศัยปัจจัยด้านภาวะผู้นำที่มีบารมีธรรมด้านความประพฤติ วิสัยทัศน์ เข้าใจความแตกต่างและหลากหลายด้านพื้นฐานความรู้ของปัจเจกบุคคลและวัฒนธรรมองค์กร รวมถึงการมีศาสตร์และศิลป์ในกระดุนเตือนให้ผู้ตามเห็นความสำคัญของแลกเปลี่ยนเรียนรู้

และมีแนวทางในการสร้างแรงบันดาลใจและขวัญกำลังใจให้กับครูและนักเรียนบนพื้นฐานเข้าใจ เขาถึงและพัฒนาความรู้ตามวิถีพอเพียง

ปัจจัยด้านครูผู้สอน ผลการวิจัยพบว่า ครูเป็นกัลยาณมิตรที่ดีด้านการประพฤติตน เป็นแบบอย่างและเป็นตัวเชื่อมโยงในการกระจายความรู้ไปสู่ตัวนักเรียนทำให้เกิดการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ ครูมีความสำคัญต่อการเรียนรู้และพัฒนาความรู้ของนักเรียนแบบครบวงจร แต่พบว่า ทั้ง 4 โรงเรียน ครูบางคนยังขาดการทำวิจัยในชั้นเรียนและการพัฒนาสื่อวัตกรรมการใช้ ในการจัดการเรียนรู้ที่เป็นรูปธรรม โรงเรียนใช้วิธีการขอความร่วมมือจากองค์กรภายนอกและได้รับการ สนับสนุนจากหน่วยงานต้นสังกัดในการส่งบุคลากรมาพัฒนาทักษะความรู้และปรับปรุงแนว การสอนของครูโดยการเข้าฝึกอบรม ศึกษาดูงานและสัมมนาแบบกลุ่มกับ โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาและหน่วยงานอื่นๆ มีการกระตุ้นเตือนให้ครูแสวงหาความรู้เพิ่มเติมให้ สอดคล้องกับภาระงานที่รับผิดชอบ สอดคล้องกับแนวคิดของทิสนา แคมมณี (2548) ที่กล่าวว่า หากคณะครูเล็งเห็นความสำคัญของการปฏิรูปการเรียนรู้ทั้งโรงเรียนด้วยการลงมือปฏิบัติ ครูมีความ เข้มแข็ง มีความเป็นผู้นำทางวิชาการ มีความใฝ่รู้และรักที่จะเรียนรู้และพัฒนางาน ความรู้ ต้องการ ให้ผู้เรียนได้รับประโยชน์สูงสุด มีความรักในวิชาชีพครูและเห็นคุณค่าของวิชาชีพครู ครูเหล่านั้น ควรได้รับการสนับสนุนให้รวมพลังผลักดันการพัฒนาด้วยตนเอง เพราะเป็นฐานที่มั่นคงที่จะช่วย ให้โรงเรียนเกิดการพัฒนายั่งยืนได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาพจน์ สุวโจ (พศัศพัทยาง กูร), (2552, น. 76) เรื่องการประเมินหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกธรรม : ศึกษากรณีนักธรรมชั้น ตรี ผลการศึกษาด้านปัจจัยเบื้องต้น คุณลักษณะของอาจารย์ผู้สอน มีความเป็นกัลยาณมิตรและเป็น แบบอย่างที่ดีของนักเรียน แต่ขาดด้านเทคนิคการสอน มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของวิลาวลัย มาคุ้ม (2549) เรื่องการพัฒนาตัวบ่งชี้การจัดการความรู้ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัด กระทรวงศึกษาธิการ พบว่า การนำความรู้ไปใช้มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ครูนำความรู้ความสามารถของ ตนเองไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนซึ่งมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก รองลงมาได้แก่ สถานศึกษาจัดให้ครูที่มีความรู้และทักษะเป็นการเฉพาะเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้และสอดคล้องกับ งานวิจัยของชาริณี ตรีวิทย์ (2550) เรื่องการพัฒนาสมรรถภาพการจัดการเรียนการสอนของครู ประถมศึกษาตามแนวคิดการศึกษาผ่านบทเรียน พบว่า การดำเนินงานตามกระบวนการศึกษาผ่าน บทเรียนสามารถช่วยพัฒนาสมรรถภาพการจัดการเรียนการสอนของครูไทยด้านความรู้ความเข้าใจ ในการจัดการเรียนการสอน ด้านทักษะการคิดในการจัดการเรียนการสอน และด้านความสามารถ ในการทำงานแบบรวมมือรวมพลัง โดยครูผู้ร่วมวิจัยมีการพัฒนาสมรรถภาพการจัดการเรียน การสอน ด้านความรู้ความเข้าใจในการจัดการเรียนการสอนมากที่สุด ครูผู้วิจัยประมาณร้อยละ 50 มี การพัฒนาสมรรถภาพการจัดการเรียนการสอนมากกว่าครึ่งหนึ่งของจำนวนตัวบ่งชี้

กล่าวโดยสรุปจากผลการวิจัยแสดงให้เห็นถึง ปัจจัยสนับสนุนการจัดการความรู้ของครูผู้สอนมีความสำคัญต่อนักเรียน เพราะครูเป็นผู้กระจายความรู้ไปสู่ตัวนักเรียน เป็นผู้อำนวยความสะดวกและเป็นพี่เลี้ยงในการจัดการเรียนรู้ด้วยการกระทำ รวมถึงครูสามารถเป็นแบบอย่างทางด้านความประพฤติและเป็นผู้ส่งเสริมให้นักเรียนเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ขึ้นในห้องเรียน ครูจึงต้องปรับปรุง ประยุกต์หรือสร้างความรู้เพิ่มเติมได้เหมาะสมกับการงานที่สอน และต้องได้รับการพัฒนาความรู้ ทักษะการสอนที่หลากหลายอย่างต่อเนื่องในกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่ตนเองรับผิดชอบ เพื่อพัฒนาประสิทธิภาพการสอนและยกระดับความรู้และความประพฤตินักเรียนให้เป็นที่ไปตามวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษา

ปัจจัยด้านชุมชน ผลการวิจัยพบว่า โรงเรียนกับชุมชนมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดแบบพึ่งพาอาศัยกัน มีการส่งเสริมให้โรงเรียนและชุมชนเกิดการเรียนรู้ร่วมกันเกี่ยวกับการปลูกฝังศีลธรรมและความรู้ด้านพระพุทธศาสนาผ่านกิจกรรมและโครงการบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมอย่างต่อเนื่อง เช่น โครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน กิจกรรมอบรมธรรมศึกษาก่อนสอบ การแสดงธรรม การให้ความรู้เยาวชนในผ่านโครงการโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ นอกจากนี้แต่ละโรงเรียนได้อาศัยความร่วมมือของคณะกรรมการสถานศึกษาส่วนหนึ่งที่มาจากชุมชนในการกำหนดความรู้หลักสูตรสาระท้องถิ่นร่วมกัน หรือแม้แต่การแสวงหาความรู้ การแลกเปลี่ยนความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมและความรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นของวิถีชุมชนต้องอาศัยปราชญ์ชาวบ้านและครูภูมิปัญญาท้องถิ่นมาให้ความรู้แก่นักเรียน สอดคล้องกับแนวคิดการจัดการศึกษาฐานชุมชนหรือการจัดการศึกษาโดยใช้ฐานชุมชนของพิณสุดา สิริธรงค์ศรี (2555, น.12) โรงเรียนหรือสถานศึกษาเป็นแหล่งผลิตขนาดใหญ่ สถานศึกษาเป็นกลไกการพัฒนาคนและพัฒนาประเทศให้ก้าวทันโลก การศึกษาทำให้คนไทยรู้เท่าทัน ประเทศมีความเจริญก้าวหน้า และในสังคมแข่งขัน คนไทยให้ความสำคัญต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตและใช้ความรู้เป็นเครื่องมือพัฒนาคุณภาพชีวิต สามารถใช้ความรู้จัดการตนเองได้เพิ่มมากขึ้น แต่ในทางกลับกัน แบบแผนการจัดการศึกษาโดยสถานศึกษาได้แยกคนออกจากชุมชน สังคม วัฒนธรรม จิตวิญญาณของความเป็นท้องถิ่น จนลืมรากเหง้า วิถีชีวิต และความเป็นตัวตนเกือบสิ้นเชิง แยกการศึกษาออกจากครอบครัว ชุมชน ท้องถิ่น วัด ศาสนสถาน ที่มีบรรพบุรุษ ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และคุณธรรมศีลธรรมเป็นกลไกเชื่อมโยงคนให้มีความรู้และเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ สอดคล้องกับงานวิจัยของวรรณธรรม กาญจนสุวรรณ และพระมหาสุทิตย์ อากาศโร (2542, น. 39) เรื่องการพัฒนาแนวทางและศักยภาพทางการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา พบว่า ผู้บริหาร โรงเรียนส่งเสริมให้นักเรียนให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน และการปฏิบัติตนที่เหมาะสมเป็นแบบอย่างที่ดีโดยพยายามเน้นให้ชุมชนกับนักเรียนมีการเรียนรู้ และแลกเปลี่ยนความรู้ร่วมกันในเรื่องการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม และการนำภูมิปัญญา

ท้องถิ่นที่มีการสั่งสมกันมานานในรูปแบบของวิถีการดำเนินชีวิตและการปฏิบัติตามพระธรรมวินัย ให้เป็นพลังในการสร้างชุมชนให้เข้มแข็งโดยเริ่มจากการศึกษาบทบาทของพระสงฆ์และขยายไปสู่การสร้างเครือข่ายแห่งการเรียนรู้ในระดับอำเภอ ถึงแม้จะพบปัญหาในการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพหรือคุณภาพทางการศึกษาอย่างเพียงพอก็ตาม แต่ในการส่งเสริมการเรียนรู้ของชุมชนที่มีความผูกพันระหว่างวัดกับบ้านยังเป็นพลังที่ก่อเกิดให้ชุมชนมีคุณธรรมจริยธรรมได้ตามสมควร โดยต้องพัฒนาโรงเรียนพระปริยัติธรรมฯ ให้มีประสิทธิภาพและคุณภาพมากขึ้น และยังคงส่งเสริมการเรียนรู้ของชุมชนกับโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง เพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่นไปสู่ชุมชนท้องถิ่นฐานความรู้ที่ยั่งยืน

กล่าวโดยสรุปจากผลการวิจัยแสดงให้เห็นถึง โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษากับชุมชนมีพึ่งพาอาศัยกันในการกำหนดความรู้ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน โดยที่ชุมชนส่งเสริมการเรียนรู้ให้กับโรงเรียนเกี่ยวกับความรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมถึงโรงเรียนยังได้รับการสนับสนุนเงินทุนจากชุมชนในการจัดซื้อจัดหาสื่อ วัสดุ อุปกรณ์ที่ใช้สำหรับการจัดการความรู้ด้วย ส่วนโรงเรียน (วัด) ก็มีความผูกพันกับชุมชนในแง่ของการจัดเวลาทางสังคมทำให้เยาวชนในชุมชนดำรงอยู่ในศีลธรรมอันดีโดยการจัด โครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ การสอนศีลธรรมและอบรมธรรมศึกษาแก่เยาวชน รวมทั้งมีการส่งเสริม สั่งสอน ชี้แนะให้ประชาชนนำหลักธรรมคำสอนและความรู้ในทางพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

ปัจจัยด้านนักเรียน ผลการวิจัยพบว่า แต่ละโรงเรียนมีปัญหาด้านจำนวนนักเรียนที่ลดลงเพราะเกิดจากค่านิยมการศึกษาเรียนรู้ของเยาวชนที่มีต่อโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาที่เปลี่ยนไป นักเรียนสามารถเข้าถึงศึกษาต่อในโรงเรียนสายสามัญของรัฐตามนโยบายเปิดโอกาสการศึกษาขั้นพื้นฐานเรียนฟรี 15 ปี ประกอบกับนักเรียนสายปริยัติธรรมสามัญต้องศึกษาเรียนรู้ควบคู่กันถึง 3 แผนกในแต่ละปีการศึกษา จนบางครั้งทำให้นักเรียนขาดความต่อเนื่องในการแสวงหาความรู้และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันภายใต้เวลาที่จำกัดและเกิดความเบื่อหน่ายในการเรียนรู้มีผลต่อการพัฒนาความรู้ของผู้เรียนและเกิดการลาออกกลางคันในที่สุด แม้โรงเรียนได้มีการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ให้ตรงตามความถนัดและสนใจของผู้เรียนมากขึ้นก็ตาม นอกจากนี้นักเรียนมีพื้นฐานด้านความรู้ในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่ต่างกัน เช่น กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น จึงต้องหาแนวทางการพัฒนาความรู้ของนักเรียนในระยะแรกแต่พบว่า นักเรียนจะค่อยๆ พัฒนาความรู้ของตนเองขึ้นตามลำดับเมื่อเข้าศึกษาไปได้หนึ่งถึงสองปี นักเรียนมีความโดดเด่นในเรื่องค่านิยมที่พึงประสงค์ด้านความรู้คู่คุณธรรม (วิชาจรณะ) และการเผยแพร่ธรรมและความรู้สู่ชุมชน สอดคล้องกับแนวคิดของHoy & Miskel (2001, p. 32) ที่กล่าวว่า

โรงเรียนเป็นองค์กรให้บริการที่ผูกพันกับเรื่องของการสอนและการเรียนรู้เป็นหลัก เป้าหมายสุดท้ายของโรงเรียน ก็คือการเรียนรู้ของนักเรียน ดังนั้นในบรรดาองค์กรประเภทต่างๆ โรงเรียนจึงควรเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้มากกว่าองค์กรประเภทใดๆ นักเรียนที่สลับเปลี่ยนหมุนเวียนกันเข้ามาศึกษาในโรงเรียนทุกปีการศึกษา หากหยุดพักการพัฒนาความรู้ไปในช่วงเวลาใด ผู้ที่จะเสียผลประโยชน์ที่พึงจะได้รับก็คือนักเรียนที่อยู่ในช่วงเวลานั้น สอดคล้องกับงานวิจัยของDobizl (2002) วิจัยเรื่องความเข้าใจต่อวัยเสี่ยงของเยาวชนและการจัดโปรแกรมช่วยเหลือให้ประสบความสำเร็จในการอยู่ในโรงเรียน พบว่า ปัญหาการลาออกของนักเรียน (เยาวชน) มีจำนวนเพิ่มขึ้น มีผลกระทบต่อการพัฒนาความรู้ของนักเรียนและมีผลกระทบต่อสังคม โดยแท้จริงนักเรียนต้องการดูแลเอาใจใส่ คอยให้คำแนะนำและทำความเข้าใจจากผู้ใหญ่เพื่อให้สามารถเรียนต่อไปได้ ถ้าหากผู้ใหญ่ดูแลเอาใจใส่อย่างจริงจังด้วยความอดทนและเข้าใจ นักเรียนก็จะไม่มีความคิดที่ยอมแพ้และออกจากโรงเรียน

กล่าวโดยสรุปจากผลการวิจัยแสดงให้เห็นถึง โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษายังมีปัญหาการสร้างแรงจูงใจให้เยาวชนปรับเปลี่ยนค่านิยมหันเข้ามาศึกษาเรียนรู้ในโรงเรียน และเมื่อนักเรียนเข้ามาศึกษาแล้วทำอย่างไรจะถึงรักษาคุณภาพการศึกษาภายใต้การเรียนรู้ทั้งทางโลกและทางธรรมในเวลาจำกัด ทำให้นักเรียนมีจิตใจมุ่งมั่นที่จะศึกษาเรียนรู้และยกระดับความรู้ตนเองไม่คิดที่จะลาออกกลางคัน พร้อมทั้งสามารถส่งเสริมให้นักเรียนมีพัฒนาการด้านความรู้และเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ

5.2.2 ปัจจัยสนับสนุนการจัดการความรู้ในองค์กร

ปัจจัยด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ จากผลการวิจัยพบว่า ทั้ง 4 โรงเรียนนั้น เทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามามีบทบาทสำคัญในการสื่อสาร การใช้งานร่วมกัน และการจัดเก็บความรู้ ครูใช้เทคโนโลยีสำหรับการติดต่อประสานงานเพื่อลดขั้นตอนและเวลาในการทำงาน มีการพัฒนาความรู้ของครูโดยการอบรมทักษะการใช้โปรแกรมและเทคโนโลยีในการจัดเก็บข้อมูลและความรู้ขั้นพื้นฐานเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการใช้เทคโนโลยีสำหรับการจัดการความรู้ให้กระจายไปทั่วโรงเรียนและสามารถป้องกันความรู้สูญหายจากโรงเรียนได้ระดับหนึ่ง สอดคล้องกับแนวคิดบทบาทเทคโนโลยีสารสนเทศในการสนับสนุนการจัดการความรู้ของสมชาย นำประเสริฐกุล (2558, น. 93-94) ที่กล่าวว่า การนำเทคโนโลยีที่เหมาะสมมีผลต่อความสำเร็จในระบบการจัดการความรู้ เข้ามาเป็นเครื่องมือช่วยในการจัดการความรู้ทั้งในส่วนของพนักงานและองค์กร โดยเทคโนโลยีสารสนเทศที่เกี่ยวข้องและมีบทบาทในการจัดการความรู้ประกอบด้วย 1) เทคโนโลยีในการสื่อสาร 2) เทคโนโลยีการทำงานร่วมกัน และ 3) เทคโนโลยีในการจัดเก็บ สอดคล้องกับงานวิจัยของผกาพันธ์ อินตะแก้ว (2552, น. 296) เรื่องรูปแบบการจัดการความรู้ของกลุ่มโรงเรียน

สาธิต พบว่า ด้านองค์ประกอบเพื่อสนับสนุนการจัดการความรู้มีเครื่องมือ เทคโนโลยีเพื่อการจัดการความรู้โดยต้องมีเครื่องมือเทคโนโลยีที่เป็นระบบอัตโนมัติ และตัวบุคคลมีความสามารถใช้เพื่อช่วยสนับสนุนการจัดการความรู้โดยสร้างเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ สามารถสืบหาจัดเก็บองค์ความรู้ของบุคคลที่มีความเชี่ยวชาญ และสอดคล้องกับงานวิจัยของMarquardt & Reynolds (1994, p. 26-36) ได้ทำการวิจัย เรื่ององค์ประกอบที่สำคัญในการจัดการความรู้ว่า องค์การจะต้องมีการจัดสภาพแวดล้อมต่างๆ ที่เอื้อต่อการจัดการความรู้เพื่อเพิ่มผลผลิตและบริการขององค์กร ต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญ เช่น เทคโนโลยีการเรียนรู้ (Tearing Technology) องค์กรต้องประยุกต์ใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมเพื่อช่วยในการปฏิบัติงานให้เกิดการเรียนรู้อย่างทั่วถึงทั้งองค์กร จัดให้มีการจัดเก็บความรู้ การประมวล และถ่ายทอดข้อมูลให้ทั่วถึงอย่างรวดเร็ว ถูกต้องทันเวลา ส่งเสริมการสร้างเครือข่ายสร้างฐานข้อมูลคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีต่างๆ ที่ทันสมัยเพื่อช่วยถ่ายโอนข้อมูลความรู้ให้ทั่วทั้งองค์กร และมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของกานต์สุดา มาฆะศิรินันท์ (2546) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การนำเสนอระบบการจัดการความรู้สำหรับองค์กรภาคเอกชน พบว่า องค์ประกอบด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่จะทำให้กระบวนการจัดการความรู้เกิดประสิทธิภาพ โดยเฉพาะด้านการจัดเก็บความรู้และสืบค้นความรู้และถ่ายโอนความรู้ หรือการแบ่งปันความรู้ให้ดำเนินการไปด้วยความสะดวกรวดเร็ว และทันเวลา

กล่าวโดยสรุปจากผลการวิจัยแสดงให้เห็นถึง โรงเรียนต้องมีการเตรียมความพร้อมในการพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้พื้นฐานในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศสำหรับการจัดเก็บความรู้ การใช้งานร่วมกันและการสื่อสารระหว่างบุคคล รวมถึงต้องศึกษาเรียนรู้เทคโนโลยีสมัยใหม่อยู่ตลอดเวลา เทคโนโลยีสารสนเทศได้เข้ามามีบทบาทสำคัญต่อกระบวนการจัดการความรู้ เพิ่มประสิทธิภาพในจัดเก็บความรู้ การเผยแพร่ความรู้รวมถึงการใช้งานร่วมกันภายในโรงเรียน กลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา แต่เทคโนโลยีสารสนเทศไม่ใช่คำตอบทั้งหมดหรือสูตรสำเร็จของการจัดการความรู้ในโรงเรียนให้ประสบความสำเร็จ เทคโนโลยีเป็นเพียงตัวสนับสนุนให้การจัดการความรู้ในโรงเรียนมีความสะดวกรวดเร็ว และบุคลากรสามารถเข้าถึงข้อมูลความรู้ได้ง่ายขึ้น แต่การจัดการความรู้ในโรงเรียนให้เกิดประสิทธิภาพและประสบความสำเร็จยังต้องอาศัยการปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกัน การทำงานเป็นทีม ความไว้วางใจต่อกัน ความเข้าใจพื้นฐานความรู้ระหว่างบุคคล รวมถึงเทคนิคการสอน ประสบการณ์ ความรู้ความสามารถของครูและสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียนอีกด้วย

ปัจจัยด้านฝ่ายบริการจัดการ ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่ช่วยสนับสนุนให้เกิดการจัดการความรู้ของทั้ง 4 โรงเรียนเดินหน้าไปได้อย่างราบรื่น ส่วนหนึ่งเกิดจากฝ่ายบริหารจัดการงานตามโครงสร้างการบริหารซึ่งมีหน้าที่คอยสนับสนุนส่งเสริมการจัดการความรู้ในโรงเรียนให้

เป็นไปด้วยความสะดวกและมีประสิทธิภาพมากขึ้นตามภาระงานที่ได้รับมอบหมาย ฉะนั้น ฝ่ายการบริหารจัดการต้องเข้าใจบทบาทหน้าที่ของตนเองและต้องทำงานสอดคล้องกับนโยบายของผู้บริหารโรงเรียน โดยแบ่งฝ่ายบริหารจัดการออกเป็น 4 ฝ่าย ได้แก่ 1) ฝ่ายบริหารวิชาการมีหน้าที่พัฒนาหลักสูตร กำหนดเป้าหมายการเรียนรู้และส่งเสริมการเรียนรู้ เช่น พัฒนาระบบการจัดการความรู้ พัฒนาหลักสูตรสาระท้องถิ่นของสถานศึกษา 2) ฝ่ายการบริหารงานงบประมาณ มีหน้าที่ส่งเสริมสนับสนุนปัจจัยด้านการจัดการความรู้ เช่น การพัฒนาระบบข้อมูลและสารสนเทศ การจัดงบประมาณช่วยสนับสนุนกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน 3) ฝ่ายการบริหารงานบุคคล มีหน้าที่สรรหา พัฒนาความรู้และทักษะ การสร้างขวัญกำลังใจแก่บุคลากร และ 4) ฝ่ายบริหารงานทั่วไป มีหน้าที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการงานเพื่ออำนวยความสะดวกในการจัดการความรู้ เช่น การจัดการระบบและสารสนเทศเพื่อการจัดการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ สอดคล้องกับแนวคิดของ Nonaka & Takeuchi (1995, p. 20-25) ที่กล่าวว่า การสร้างทีมการจัดการความรู้ สมาชิกในองค์กรต้องเข้าใจบทบาทหน้าที่ในการจัดการความรู้ คือผู้จัดการความรู้ตัวจริงเป็นเจ้าของที่ปฏิบัติงานเป็นหลัก กลุ่มผู้บริหารจัดการระดับกลางเป็นผู้ตีความ แปลงความรู้ให้เป็นความรู้ในกระดาษ กลุ่มผู้บริหารจัดการความรู้ ทำหน้าที่กำหนดเป้าหมาย สนับสนุนสร้างบรรยากาศให้เอื้อต่อการแลกเปลี่ยนและคอยสกัดความรู้ให้เกิดมูลค่า และสอดคล้องกับงานวิจัยของพระสุนนท์ จันทร์ดาสี (2543) วิจัยเรื่องปัญหาการบริการงานวิชาการ โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา สังกัดกรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ จังหวัดสุรินทร์ พบว่า ในระบบการบริหารจัดการของฝ่ายวิชาการควรมีการพัฒนาความรู้ความสามารถทักษะการทำงานแก่บุคลากรโดยการจัดฝึกอบรม ส่งเข้าฝึกอบรมกับหน่วยงานอื่น ศึกษาดูงานในหน่วยงานต่างๆ และควรมีการพัฒนาความรู้ความสามารถและทักษะการติดตามประเมินผลแก่บุคลากรที่รับผิดชอบ

กล่าวโดยสรุปจากผลการวิจัยแสดงให้เห็นถึง โรงเรียนยังคงยึดโยงอยู่กับระบบการบริหารจัดการตามโครงสร้างการบริหารโรงเรียน โดยมีผู้อำนวยการโรงเรียนเป็นผู้บริหารจัดการโรงเรียน มีการส่งเสริมสนับสนุนการจัดการความรู้สำหรับใช้ในการประกันคุณภาพทางการศึกษาเป็นสำคัญ ยังไม่มีนโยบายส่งเสริมการจัดการความรู้อย่างจริงจังและเป็นรูปธรรม ส่วนหัวหน้าฝ่ายหรือกลุ่มงานทั้ง 4 ฝ่ายที่ทำหน้าที่ในการคอยช่วยเหลือสนับสนุนให้การจัดการเรียนรู้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ของการจัดการศึกษาในสายงานที่รับผิดชอบแบบหลวมๆ เท่านั้น เพราะในความเป็นจริงฝ่ายบริหารจัดการทั้ง 4 ฝ่าย ยังไม่มีหน้าที่ชัดเจนในการส่งเสริมด้านการจัดการความรู้ โดยตรงเป็นเพียงแต่คอยอำนวยความสะดวกและสนับสนุนกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนที่เชื่อมโยงกับการจัดการความรู้ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้เท่านั้น รวมถึงบุคลากรในแต่ละฝ่ายขาดการอบรมและพัฒนาความรู้ที่ถึงเห็นถึงความสำคัญของการจัดการความรู้ จึงทำให้ขาดความรู้ความเข้าใจใน

บทบาทหน้าที่ในการจัดการความรู้เพื่อขับเคลื่อนไปโรงเรียนสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้ อีกทั้งโรงเรียนยังไม่มียงบประมาณที่สนับสนุนการจัดการความรู้อย่างชัดเจนและเพียงพอ

5.2.3. ปัจจัยสนับสนุนการจัดการความรู้เชิงพุทธ

ปัจจัยด้านหลักกัลยาณมิตรตา (ความเป็นกัลยาณมิตรที่ดีต่อกัน) จากผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหาร ครู และนักเรียนในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาที่เป็นกรณีศึกษาทั้ง 4 แห่งมีความผูกพันต่อองค์สูง ครูกัลยาณมิตรและเปรียบเหมือนพ่อแม่คนที่สองของนักเรียน เป็นแบบอย่างด้านการแสวงหาความรู้และการประพฤติตนอยู่ในระเบียบวินัย มีความเข้าใจความต่างด้านพื้นฐานความรู้ จัดการเรียนการสอนแบบประทับใจประคอง โดยการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ตามสภาพปัญหา มีการจัดตั้งคลินิกให้คำปรึกษาโดยมีครูฝ่ายปกครองและครูประจำชั้นคอยช่วยเหลือให้คำปรึกษาและควบคุมพฤติกรรมเสี่ยง มีการจัดอบรมให้ความรู้ด้านจิตวิทยาการสอนแก่ครูเพื่อเพิ่มทักษะในการให้คำชี้แนะช่วยเหลือนักเรียน อีกทั้งครูได้นำหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการสร้างความเป็นกัลยาณมิตรเพื่อเสริมสร้างสัมพันธภาพที่ดีให้เกิดขึ้นระหว่างครูกับนักเรียน สอดคล้องกับหลักกัลยาณมิตรตาที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า “กัลยาณมิตร เป็นอย่างไร คือกัลยาณมิตรในโลกนี้วางตัวเหมาะสม เจริญ สันทนากับคนในหมู่บ้านหรือในนิคมที่ตนอาศัยอยู่ จะเป็นคหบดี บุตรคหบดี คนหนุ่มผู้เคร่งศีล หรือคนแก่ผู้เคร่งศีลก็ตาม ผู้ถึงพร้อมด้วยศรัทธา ถึงพร้อมด้วยศีล ถึงพร้อมด้วยจาคะ และถึงพร้อมด้วยปัญญา คอยศึกษาศรัทธา สัมปทาของท่านผู้ถึงพร้อมด้วยศรัทธาตามสมควร คอยศึกษาศีลสัมปทาของผู้ถึงพร้อมด้วยศีลตามสมควร คอยศึกษาจาคะสัมปทาของผู้ถึงพร้อมด้วยจาคะตามสมควร และคอยศึกษาปัญญาของท่านผู้ถึงพร้อมด้วยปัญญาตามสมควรนี้เรียกว่า กัลยาณมิตรตา” พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย¹ (2539, น. 341) สอดคล้องกับงานวิจัยของพระณรงค์ กิตติธโร (เด่นประเสริฐ) (2549) เรื่องการศึกษาเปรียบเทียบปรัชญาการศึกษาของพุทธทาสภิกขุและพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึงความสำคัญของกัลยาณมิตร เป็นองค์ประกอบด้านบุคคลที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ มีคุณสมบัติที่สามารถให้การอบรมสั่งสอน ช่วยแนะนำ ชี้แจง ชักจูง ช่วยบอกช่องทาง หรือเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต นำไปสู่หนทางแห่งการเรียนรู้ ฝึกฝนที่ถูกต้อง กัลยาณมิตรยังรวมถึงหนังสือ สิ่งแวดล้อมทางสังคมที่เกื้อกูล ชักจูงส่งเสริมเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ มีปัญญาด้วยการฟัง การสนทนา หรือการซักถามข้อสงสัย การค้นคว้า และสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาวิเชียร ตุ่นแก้ว (2548, น. 2) เรื่องสภาพและปัญหาการจัดการศึกษาในโรงเรียนพระปริยัติ แผนกธรรม กรุงเทพมหานคร พบว่า การนำหลักกัลยาณมิตรมาใช้นั้นมีความสำคัญมากต่อ

¹ สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย อฏฐกนิบาต, (เล่ม 23 / ข้อ 54 / หน้า 341)

การเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี เพราะความเป็นกัลยาณมิตรต่อศิษย์นั้น จะทำให้นักเรียนผู้ศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี มีความรู้ ความเข้าใจพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ได้ดีขึ้น

กล่าวโดยสรุปจากผลการวิจัยแสดงให้เห็นถึง โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาจัดเป็นโรงเรียนวิถีพุทธต้นแบบ บุคลากรครูจึงต้องมีลักษณะพิเศษ คือต้องทำงานด้วยความทุ่มเทและเสียสละ มีหน้าที่ในการแนะนำสั่งสอนแบบค่อยเป็นค่อยไป สามารถร่วมสุขร่วมทุกข์กับนักเรียนได้ ครูเป็นผู้กระจายความรู้และแนวคิดไปสู่ตัวผู้เรียน ครูกัลยาณมิตรจึงจัดเป็นปรโตโมสะ คือเสียงที่คอยตักเตือน ชี้แจง สนทนาซักถาม ให้คำปรึกษาโดยการนำเอาเทคนิคและหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการกระจายความรู้ไปสู่ตัวนักเรียนผ่านการเล่านิทานชาดกเชิงเปรียบเทียบ การปฏิบัติตนอยู่ในหลักกัลยาณมิตรเพื่อเป็นครูต้นแบบให้กับนักเรียน ด้านการแสวงหาความรู้และการประพุดติตนให้ตั้งอยู่ในหลักคุณธรรมจริยธรรม แต่ก็ยังพบว่า ครูบางคนยังไม่สามารถถ่ายทอดความรู้ สร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ในห้องเรียนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและหาวิธีการสร้างแรงจูงใจและกระตุ้นเตือนทางปัญญาให้กับผู้เรียนตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ นอกจากนี้ ในทางพระพุทธศาสนาถือว่าเพื่อร่วมชั้นเรียน สิ่งแวดล้อมภายในโรงเรียน แหล่งเรียนรู้ต่างๆ หนังสือ สื่อมวลชน วัสดุ สื่อและอุปกรณ์รวมถึงเทคโนโลยีสารสนเทศที่เป็นปัจจัยช่วยสนับสนุนในการจัดการความรู้จัดเป็นกัลยาณมิตรภายนอกที่สำคัญอีกอย่างหนึ่ง

ปัจจัยด้านหลักคุณธรรม (ธรรมสำหรับส่งเสริมความเจริญในการจัดการความรู้) จากผลการวิจัยพบว่า ทั้ง 4 โรงเรียน ครูกับนักเรียนได้ปฏิบัติตามขั้นตอนการศึกษาเรียนรู้ (การสร้างปัญญา) ตามหลักคุณธรรม 4 ขั้นตอน มาประยุกต์ใช้กับหลักธรรมอื่นๆ โดยเริ่มต้นจากการส่งเสริมให้ครูและนักเรียนมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน สร้างค่านิยมให้นักเรียนหมั่นแสวงหาความรู้มาพัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลา (ขั้นเสวนาผู้รู้) ส่งเสริมให้นักเรียนมีความตั้งใจรับฟังความรู้จากครูผู้สอน เพื่อนร่วมชั้นเรียน สื่อและรับเอาความรู้จากระบบเครือข่ายคอมพิวเตอร์ (ขั้นสดับคำสอน) แล้วนำความรู้ที่เกิดจากการฟัง การอ่าน การสนทนาแลกเปลี่ยนความรู้ และการแสวงหาความรู้จากแหล่งเรียนรู้ต่างๆ มาคิดวิเคราะห์เพื่อหาคำตอบ พิสูจน์ความจริง นักเรียนส่วนมากมีทักษะในการคิดตัดสินใจและแก้ปัญหาด้วยตนเองในระดับพื้นฐานที่ดี (ขั้นสร้างสรรคความคิด) พร้อมทั้งรู้จักนำความรู้มาประยุกต์ใช้ในการเรียนผ่านการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนภาคสนาม และกิจกรรมของสงฆ์ ทำให้นักเรียนมีทักษะในการเป็นผู้นำ มีภูมิคุ้มกันในการดำเนินชีวิตรู้เท่าทันทั้งความเจริญและความเสื่อมของโลก (ขั้นนำเอาความรู้มาใช้) สอดคล้องกับหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับหลักคุณธรรม 4 ประการ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลง

กรมราชวิทยาลัย² (2539, น.332) ที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า “คุณกรณิกษุทั้งหลาย ธรรม 4 ประการ ย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญแห่งปัญญา ธรรม 4 ประการ เป็นไฉน คือสัปปริสังเสวะ การคบสัปปุรุษ 1 สัทธัมมัสสวะ พึงคำสั่งสอนของท่าน 1 โยนิโสมนสิการ ทำไว้ในใจโดยแยบคาย 1 ธรรมานุธรรมปฏิบัติ ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม 1 คุณกรณิกษุทั้งหลาย ธรรม 4 ประการนี้แล ย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญแห่งปัญญา (ความรู้)” สอดคล้องกับงานวิจัยงานวิจัยของเอี่ยมอร ชลวร (2553, น. 65) เรื่อง การพัฒนาปัญญาในพระพุทธศาสนาเถรวาท กล่าวถึงแนวทางการพัฒนาปัญญาว่า เมื่อนำแนวทางการพัฒนาปัญญาตามหลักไตรสิกขากับแนวทางการพัฒนาปัญญาตามหลักกุฎติธรรม 4 มาสังเคราะห์เข้าด้วยกันทำให้ทราบว่า แนวทางเตรียมพื้นฐานทางความประพฤติที่เรียกว่าศีลนั้น นอกจากจะเป็นบาทฐานต่อแนวทางเตรียมพื้นฐานทางจิตที่เรียกว่าสมาธิแล้ว ยังเป็นบาทฐานต่อแนวทางการคบหากับผู้ทรงปัญญา และแนวทางเตรียมพื้นฐานทางความประพฤติ ยังเป็นบาทฐานต่อแนวทางการหาความรู้จากผู้ทรงปัญญาด้วยเช่นกัน ส่วนแนวทางการหาความรู้จากผู้ทรงปัญญาไม่เพียงต้องใช้แนวทางการคบหากับผู้ทรงปัญญาและแนวทางเตรียมพื้นฐานทางความประพฤติเป็นบาทฐานแล้ว ยังต้องใช้แนวทางเตรียมพื้นฐานทางจิตอีกด้วย และแนวทางการพัฒนาปัญญาขั้นตอนสุดท้าย หากพิจารณาตามหลักไตรสิกขาถือการพัฒนาปัญญาโดยตรง แต่หากพิจารณาตามหลักกุฎติธรรม 4 คือ แนวทางการพิจารณาไตร่ตรองอย่างแยบคาย (โยนิโสมนสิการ) ทั้ง 10 แนวทาง โดยได้แสดงบทบาทเด่นออกมาในข้อสุดท้ายของหลักกุฎติธรรม คือ แนวทางการปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรมที่เรียกว่า ธรรมานุธรรมปฏิบัติ และมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของศิรินาถ บัวคลี (2549, น. 98) ในบางประเด็น เรื่องการพัฒนาความสามารถในการคิดแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย โดยใช้การจัดประสบการณ์แบบโครงงาน พบว่า โครงงานเป็นการศึกษาที่เชื่อมโยงหรือบูรณาการระหว่างความรู้ ทักษะ ประสบการณ์เดิมกับสิ่งใหม่โดยการเปิดโอกาสให้นักเรียนได้เลือกเรื่องที่ศึกษาที่อยู่ในสาระการเรียนรู้หรือนอกเหนือสาระการเรียนรู้ในบทเรียนมากำหนดเป็นหัวข้อโครงงานสามารถศึกษาเป็นรายบุคคลหรือกลุ่ม นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเองทุกขั้นตอนอย่าง ลุ่มลึกด้วยการใช้วิธีการและแหล่งข้อมูลที่หลากหลาย นำสิ่งที่ค้นพบไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

กล่าวโดยสรุปจากผลการวิจัยแสดงให้เห็นถึง โรงเรียนได้นำหลักกุฎติธรรมมาประยุกต์ใช้ในการจัดการศึกษาเรียนรู้ระหว่างครูกับนักเรียนโดยยึดโยงอยู่กับความรู้ 4 แนวทางหลัก ผ่านการเรียนการสอนในห้องเรียน การจัดกิจกรรมชุมนุม การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนตามขั้นตอนการส่งเสริมการจัดการความรู้ (การสร้างปัญญา) ตามลำดับ 4 ขั้นตอนถือเป็นปัจจัยเชิงพุทธ

² สุตตปิฎก อังคุตตรนิกาย จตุกกนิปาตปาถิ, (เล่ม 21 /ข้อ 248 /หน้า 332)

ที่ช่วยสนับสนุนให้การจัดการความรู้ในโรงเรียนเป็นระบบและมากขึ้น แต่ประเด็นสำคัญของการสร้างปัญญาอยู่ที่ขั้นประยุกต์ใช้ความรู้ของผู้เรียนที่เรียกว่าธรรมาภิบาลปฏิบัติ เพราะถือว่าขั้นตอนการเรียนรู้ด้วยการกระทำหรือการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาความรู้ของผู้เรียนในยุคการปฏิรูปการศึกษาที่มีฐานความรู้เป็นตัวนำ แต่เมื่อมองลึกลงไปจะพบว่า การจัดการเรียนรู้ตามขั้นตอนหลักคุณธรรมยังต้องบูรณาการหลักธรรมอื่นๆ และปัจจัยสนับสนุนด้านอื่นๆ อีกด้วยจึงจะทำให้การจัดการเรียนรู้ประสบผลสำเร็จและมีประสิทธิภาพมากขึ้น

ปัจจัยด้านหลักสาราณียธรรม (ธรรมสำหรับสร้างมนุษย์สัมพันธ์ในการจัดการความรู้) ผลการวิจัยพบว่า ทั้ง 4 โรงเรียน ได้ดำเนินตามหลักสาราณียธรรมเพื่อทำให้การจัดการความรู้เป็นไปด้วยความสามัคคีและเกิดการปฏิสัมพันธ์ต่อกันในด้านการกระทำติดต่อกันนั้น ผู้บริหาร โรงเรียนและครูประพฤติปฏิบัติเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่นักเรียนและมีกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ภาคปฏิบัติ ด้านการพูดติดต่อกัน ครูและบุคลากรทางการศึกษามีสัมมาวาจา คอยให้คำปรึกษา และช่วยตักเตือนต่อเพื่อนร่วมงานและนักเรียนด้วยความหวังดี ส่วนด้านการคิดติดต่อกัน ผู้บริหาร โรงเรียนและครูมีความเข้าใจและปรารถนาดีต่อกัน ในส่วนด้านการรู้จักแบ่งปันความรู้ ใช้รูปแบบการซักถาม การประชุม เวทีแลกเปลี่ยนความรู้ และนำความรู้ไปเผยแพร่ทางวิทยุกระจายเสียง สิ่งพิมพ์ บอร์ดประชาสัมพันธ์ และเครือข่ายคอมพิวเตอร์ เพื่อให้ทุกคนเข้าถึงความรู้อย่างทั่วถึง

ในขณะที่ด้านการมีระเบียบวินัย ครูและนักเรียน มีศีลเป็นตัวกำกับความประพฤติทางกายและวาจา พร้อมทั้งปฏิบัติตนอยู่ในกฎระเบียบของโรงเรียน มีการลงโทษผู้กระทำความผิดตามหลักเกณฑ์ที่ได้กำหนดไว้ ส่วนด้านการมีเหตุผลต่อกัน ผู้บริหารและครูมีความสำนึกรับผิดชอบต่อการปฏิบัติงานตามตำแหน่งหน้าที่ การแสดงความคิดเห็นตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักเหตุผล เมื่อเกิดปัญหาในการทำงานอาศัยการปรึกษาหารือแบบกลุ่มเพื่อหาทางออกร่วมกัน สอดคล้องกับหลักสาราณียธรรม 6 ประการ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย³ (2539, น. 531-533) ที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย สาราณียธรรม 6 ประการนี้ ทำให้เป็นที่รัก ทำให้เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์ เพื่อความไม่วิวาท เพื่อความสามัคคีกัน เพื่อความเป็นอันเดียวกัน ทัศนวิสัยอันไกลจากกิเลสที่เป็นข้าศึก เป็นนิยานิกรรมนำบุคคลผู้ทำตามนั้น ออกไป เพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบ นี่เป็นธรรมชั้นยอดที่ยึดกุมสาราณียธรรม 6 ประการนี้ไว้” สอดคล้องกับงานวิจัยของพงษ์ศักดิ์ มณีเดช (2550) เรื่องการวิเคราะห์ความสำเร็จในการพัฒนาชุมชนของนางทองดี โปธิยงจากมุมมองคำสอนของพุทธศาสนา พบว่า ปัจจัยที่ทำให้ประสบความสำเร็จในการพัฒนาชุมชนนั้น ในส่วนของปัจจัยภายนอกด้านการมีมนุษย์สัมพันธ์ที่ดีตามหลัก

³ สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มูลปินณาสก์, (เล่ม 12 / ข้อ 492 / หน้า 531-533)

สารานุกรม 6 มีเมตตากายกรรม เมตตาวาจกรรม เมตตาคมนิกรรม สาธารณโภคี สีสสามัญญาตา และทิวาสามัญญาตา คือหลักของสารานุกรมที่เกิดขึ้นในหมู่สมาชิกของชุมชน ทำให้ชุมชนเกิดความสามัคคี ความระลึกถึงกัน ความพร้อมเพรียงกันที่จะปฏิบัติตามภารกิจที่ได้รับมอบหมาย

กล่าวโดยสรุป จากผลการวิจัยแสดงให้เห็นถึง โรงเรียนมีวิธีการจัดการเรียนการสอนและแนวทางการจัดการความรู้ที่ยึดโยงอยู่กับหลักสารานุกรมในการสร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกันทางกาย วาจาและทางใจระหว่างบุคคลและกลุ่มบุคคล ส่งเสริมให้เกิดขึ้นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้วยความไว้วางใจกัน ไม่หวงความรู้ หวังดีต่อกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง อีกทั้งการนำเอาหลักสารานุกรมมาประยุกต์ใช้ในโรงเรียนยังสามารถเป็นปัจจัยสนับสนุนให้การจัดการความรู้เชิงพุทธเป็นไปได้ด้วยความราบรื่นในเชิงสร้างสรรค์ ลดความขัดแย้งในชั้นตอนหรือกระบวนการจัดการความรู้ลงได้ ทั้งยังส่งเสริมทำให้ผู้บริหารโรงเรียน ครู นักเรียนและบุคคลผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับโรงเรียนสามารถร่วมมือร่วมใจกันจัดการเรียนการสอน จัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนและขับเคลื่อนสถานศึกษาไปสู่ชุมชนแห่งการเรียนรู้ตามเป้าหมายที่วางเอาไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

ปัจจัยด้านหลักอปริหานิยธรรม (ธรรมสำหรับป้องกันความเสื่อมในการจัดการความรู้ในองค์กร) ผลจากการวิจัย พบว่า หลักอปริหานิยธรรมนั้นที่เป็นปัจจัยสนับสนุนและเกี่ยวข้องโดยตรงกับการจัดการความรู้เชิงพุทธ ในโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพและประสบความสำเร็จมากขึ้น สามารถสรุปออกเป็น 3 ด้าน คือด้านการประชุมปรึกษาหารือ ผู้บริหารโรงเรียนและครูมีการจัดประชุมตามปฏิทินการศึกษาและตามวาระเร่งด่วนเพื่อวางแผนงาน สรุปการทำงาน แลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นและความรู้ รวมถึงการแก้ไขปัญหาเรื่องต่างๆ และขับเคลื่อนการทำงานให้ไปในทิศทางเดียวกัน ในส่วนนักเรียนก็มีการประชุมสภานักเรียนเพื่อเสนอแนวทางการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ขึ้นไปสู่ผู้บริหารโรงเรียนและหัวหน้าฝ่ายที่รับผิดชอบ ส่วนด้านการปฏิบัติตามกฎระเบียบ ไม่ลุแก่อำนาจไม่เห็นแก่ตัวและรักความสงบนั้น ผู้บริหารโรงเรียน ครู และนักเรียนที่เป็นพระภิกษุสามเณร ได้ปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัดตามสมควรกับยุคสมัย มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ปรารถนาดีต่อกัน มีการส่งเสริมให้ครูฆราวาสรักษาศีล 5 และมีการออกกฎระเบียบข้อบังคับเพิ่มเติมให้สอดคล้องกับระเบียบของกระทรวงศึกษาธิการ หลักพระธรรมวินัย และมีความเหมาะสมกับวิถีวัฒนธรรมของแต่ละภูมิภาค

ในขณะที่ด้านการเคารพนับถือและส่งเสริมคนดีมีความรู้ให้อยู่ในองค์กร โรงเรียนมีวัฒนธรรมองค์กรเคารพให้เกียรติกันตามพรญาและโครงสร้างการบริหารในฝ่ายต่างๆ มีค่านิยมยกย่องส่งเสริมคนดี จัดอบรมพัฒนาครูให้มีทักษะและความรู้เพิ่มเติมตามภาระหน้าที่รับผิดชอบ พร้อมทั้งจัดสวัสดิการและทุนการศึกษาให้ตามความเหมาะสม สอดคล้องกับหลักอปริหานิยธรรม

ในทางพระพุทธศาสนา พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย⁴ (2539, น. 81-83) ที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพึงหวังได้แต่ความเจริญอย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเลย ตราบเท่าที่ภิกษุยังมีอธิปไตยธรรมทั้ง 7 ประการนี้อยู่ และใส่ใจอธิปไตยธรรมทั้ง 7 ประการนี้อยู่” และมีความสอดคล้องกับแนวคิดการประชุมเชิงปฏิบัติการของ Agranoff (2007) กล่าวว่า กระบวนการที่ได้มาซึ่งความรู้ฝังลึก ความรู้ฝังลึกของแต่ละเครือข่ายจะมาจากประสบการณ์ กิจกรรม การดำเนินการต่างๆ ของเครือข่าย ซึ่งได้แก่การปรึกษาหารือ การประชุมเชิงปฏิบัติการการทำงาน ของชุมชนปฏิบัติการ ในเครือข่ายคณะกรรมการที่ปรึกษาและการแลกเปลี่ยนอย่างไม่เป็นทางการ ระหว่างบุคคลในเครือข่าย และผลการวิจัยของพระปลัดสุรพงษ์ จิตณาโณ (แก้วกอ) (2555) เรื่อง การศึกษาวิเคราะห์การบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามหลักอภิปธานิยธรรม : กรณีศึกษา เทศบาลตำบลขามใหญ่ อำเภอเมืองอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า เทศบาลตำบลขามใหญ่มีการประชุมเป็นประจำในลักษณะการประชุมสามัญประจำปี ละ 4 ครั้ง เพื่อการติดตามงาน ประเมินผลการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและหาแนวทางแก้ไขปัญหาการทำงาน มีความเคารพนับถือ ผู้นำและผู้มีอายุ การบริหารงานจำเป็นต้องมีผู้นำและผู้ตาม ผู้นำให้คำแนะนำสั่งสอนเพราะมีประสบการณ์ ส่งเสริมให้พนักงาน เจ้าหน้าที่ ปฏิบัติตามกฎหมาย ข้อบังคับ กฎระเบียบที่เป็นทั้ง รัฐธรรมนูญและพระราชบัญญัติอย่างเข้มงวด และปฏิบัติตามหลักความเชื่อดั้งเดิมคือ “ฮิตสิบสอง คองสิบสี่” ส่งเสริมให้ประชาชนทำนุบำรุงพระภิกษุสามเณรและปฏิบัติตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาสอดคล้องกับงานวิจัยของประพันธ์ นีกกระโทก (2557, น. 210-211) เรื่องทุนทางสังคมกับการจัดการความรู้สู่องค์กรชุมชนพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตอนล่าง พบว่า รูปแบบบูรณาการทุนทางสังคมกับการจัดการความรู้สู่องค์กรชุมชนในการพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน ด้วยการประยุกต์ใช้หลักอภิปธานิยธรรม องค์กรชุมชนมีการใช้แบบอัตโนมัติโดยรูปแบบการดำเนินกิจกรรมมีลักษณะของการประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ตกลงระเบียบข้อกติกาที่ชุมชนกำหนดขึ้นร่วมกัน และร่วมใจปฏิบัติตามข้อตกลงอย่างพร้อมเพียง อีกทั้งให้ความสำคัญกับสมาชิก ในชุมชนทุกภาคส่วน ขอรับคำปรึกษาจากสมาชิกภายในชุมชน เป็นการนำข้อคิดเห็นจากการแนะนำของเพื่อนหรือผู้ทรงคุณวุฒิมาประมวลเป็นองค์ความรู้ในลักษณะของการปรับใช้ตามสถานการณ์ที่องค์กรชุมชนกำลังเผชิญอยู่ เป็นการจัดการความรู้ในรูปแบบของการบูรณาการแบบอัตโนมัติ

กล่าวโดยสรุป จากผลการวิจัยแสดงให้เห็นถึงหลักอภิปธานิยธรรมมีความสำคัญ สำหรับใช้เป็นปัจจัยสนับสนุนการจัดการความรู้เชิงพุทธในโรงเรียนให้มีความเจริญก้าวหน้าทั้ง

⁴ สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค, (เล่ม 10 / ข้อ 136 / หน้า 81-83)

ด้านการพัฒนาความรู้ระดับตัวบุคคลและองค์กรอย่างเข้าอกเข้าใจกัน โดยการประชุมปรึกษาหารือแบบการมีส่วนร่วมตามภาระหน้าที่ระหว่างผู้บริหารโรงเรียน ครู และบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องในรูปแบบการประชุมประจำเดือน ประชุมประจำสัปดาห์ รวมถึงการประชุมประจำปี การประชุมอย่างต่อเนื่องและพร้อมเรียงกันประชุมทำให้เกิดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน มีการเสนอความคิดเห็น เกิดการถกเถียงและทำความเข้าใจร่วมกัน เป็นการป้องกันสื่อสารที่ไม่ผิดพลาด ลดความขัดแย้ง มีผลทำให้การทำงานด้านการจัดการเรียนการสอนที่เชื่อมโยงกับการจัดการความรู้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ แต่ในขณะเดียวกันในการอยู่ร่วมกันของคนหมู่มากทุกคนจะต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบ (รัฐธรรมนุญ) ของโรงเรียนโดยเฉพาะกฎระเบียบที่ว่าด้วยการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ เช่น ระเบียบว่าด้วยการฟังโอวาทและข้อคิดเห็นจากผู้ครูและผู้บริหาร ส่วนบุคลากรทางการศึกษาและนักเรียนที่เป็นพระภิกษุสามเณรยังต้องปฏิบัติตามพระธรรมวินัยด้วยเพื่อป้องกันความเสื่อมที่จะเกิดขึ้นกับตัวบุคคลและองค์กร นอกจากนี้ โรงเรียนยังมีวัฒนธรรมองค์กรวิถีพุทธในการให้ความสำคัญเคารพนับถือ ยกย่องชมเชยบุคคลที่มีความรู้คู่คุณธรรม (มีวิชาจรณะ) มีผลงานเป็นที่ประจักษ์โดยการส่งเสริมให้ได้รับการพัฒนาทักษะและความรู้ที่สูงขึ้นและจัดสวัสดิการที่เหมาะสมให้

5.2.4 แนวทางการจัดการความรู้เชิงพุทธของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

1) ความรู้ที่ใช้สำหรับการจัดการความรู้ในโรงเรียน

ความรู้เชิงหลักการพระพุทธศาสนา (ความรู้ดั้งเดิม) ผลการวิจัยพบว่า โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาจัดตั้งขึ้นเป็นสถาบันการศึกษาขั้นพื้นฐานมีวัตถุประสงค์พิเศษในการจัดการศึกษา เพื่อสร้างศาสนทายาทที่มีคุณภาพไว้สืบทอดอายุพระพุทธศาสนาอยู่ได้การกำกับดูแลของมหาเถรสมาคม ฉะนั้นหลักการพื้นฐานของโรงเรียนเกี่ยวกับจัดการความรู้จึงมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์และเป็นไปตามพันธกิจของคณะสงฆ์คือการมีวิชาและจรณะ (ความรู้คู่คุณธรรม) ความรู้ที่นักเรียนต้องศึกษาจึงเป็นความรู้ในสายสามัญควบคู่กับหลักสูตรแผนกธรรมและบาลี โดยการเรียนวิชาธรรมวินัย พุทธประวัติและภาษาบาลีด้วย และจัดให้มีการเรียนการสอนแผนกธรรมและแผนกบาลีในตอนเช้า นอกจากนี้ ก่อนสอบนักธรรมและบาลีมีการสอนเสริมและการติวเข้มก่อนสอบประมาณ 1-3 เดือน เพื่อเตรียมความพร้อมให้กับนักเรียน และมีการจัดกิจกรรมนักเรียนที่ยึดโยงอยู่กับความรู้ในทางพระพุทธศาสนา เช่น การไหว้พระสวดมนต์ การปฏิบัติธรรมประจำปี การบำเพ็ญประโยชน์เพื่อส่วนรวม สอดคล้องกับแนวคิดการจัดการศึกษาที่อิงหลักพระพุทธศาสนาของสนามหลวงแผนกธรรม, (2547, น. 213) ว่าการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมเป็นการศึกษาขั้นพื้นฐานและขั้นกลาง ดังเช่นการศึกษาของทางราชอาณาจักรในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา และจัดเป็นการศึกษาภาคบังคับของพระภิกษุสามเณรโดยตรง ตามคำสั่งของมหาเถรสมาคม เรื่องให้ภิกษุสามเณรเรียนพระธรรมวินัย พ.ศ.2528 ข้อ 4 ว่า “พระภิกษุมี

พรรษายังไม่ถึง 5 และสามเณรรูปใดที่ยังไม่มีวิทยฐานะเป็นนักธรรมชั้นใดชั้นหนึ่ง ให้เจ้าอาวาส กวดขันให้เรียนพระธรรมวินัย หรือเข้ารับการอบรมพระธรรมวินัยทุกรูป...” และสอดคล้องกับ แนวคิดวัตถุประสงค์ของการศึกษาเรียนรู้หลักสูตรธรรมของพระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญ โย), (2545, น. 28) ว่าเมื่อพิจารณาหลักสูตรและเนื้อหาวิชาพระธรรมวินัยแล้วแล้ว มีวัตถุประสงค์ เพื่อใช้อบรมสั่งสอนความรู้ด้านพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ เพื่อรักษาความรู้ดั้งเดิม เกี่ยวกับหลักพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนาไว้ เพื่อสร้างศาสนทายาทสืบอายุพระพุทธศาสนา และเพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรม สอดคล้องกับงานวิจัยเกี่ยวกับการจัดการศึกษาเรียนรู้ตาม หลักสูตรพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาของสุภาพร มากแจ้ง และสมปอง มากแจ้ง (2542, น. 4) ที่กล่าวว่า หลักสูตรพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาเป็นการจัดการเรียนการสอนตาม หลักสูตรมัธยมศึกษาทั้งตอนต้นและตอนปลายของกระทรวงศึกษาธิการ โดยกำหนดให้เรียนรู้ใน วิชาการพระพุทธศาสนา ได้แก่ ศาสนปฏิบัติ ภาษบาลี และธรรมวินัยเป็นวิชาบังคับแก่น 36 หน่วย กิตในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และ 21 หน่วยกิตในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

กล่าวโดยสรุป จากผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า แม้จะเป็นการศึกษาในหลักสูตรสาย สามัญ แต่โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาก็ยังต้องศึกษาหลักพระธรรมวินัยควบคู่ไป ด้วย เพราะหลักพระธรรมวินัยรวมถึงภาษบาลีถือเป็นความรู้ดั้งเดิมของพระพุทธศาสนา ประกอบ กับโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของคณะสงฆ์โดยมหาเถร สมาคมจึงต้องสนองนโยบายการจัดการศึกษาแผนกธรรม และแผนกบาลีด้วย หรือแม้แต่ในหลักสูตร สามัญในกลุ่มสาระการเรียนรู้ นักเรียนก็ยังคงต้องศึกษาเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนาด้วย จึงทำให้ห้มอง ได้ว่านักเรียนในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษานั้นมีคุณลักษณะพิเศษและมีจุดเด่น กว่าโรงเรียนสายสามัญของรัฐและเอกชนทั่วไปในด้านนักเรียนมีความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม อีกทั้งยังมีความรู้คู่คุณธรรม (วิชาจรณะ) ที่เป็นเอกลักษณ์อีกด้วย แต่ถ้ามองให้ลึกลงไปโดย ภาพรวมจะพบว่า ถึงแม้นักเรียนจะมีความรู้ทั้งสองทางก็ตาม แต่ในความเป็นจริงนักเรียนไม่ สามารถพัฒนาและยกระดับความรู้ของตนเองในวิชาสายสามัญให้เทียบเท่าหรือสูงกว่านักเรียนสาย ทั่วไปที่เน้นเรียนเฉพาะสายสามัญและมีความพร้อมกว่าในทุกๆ ด้าน

ความรู้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ 8 กลุ่มสาระ (ความรู้แกนกลาง) ผลการวิจัยพบว่า โรงเรียนทั้ง 4 แห่งได้ใช้หลักสูตรการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ของกระทรวงศึกษาธิการครอบคลุมความรู้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ 8 กลุ่มสาระ ดำเนินการบริหาร จัดการโดยสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติโดยได้คำนึงถึงสมรรถนะสำคัญของผู้เรียนด้าน ความสามารถในการนำความรู้ไปใช้เป็นที่ทักษะชีวิต และการใช้เทคโนโลยีเพื่อการแสวงหา แลกเปลี่ยนความรู้ จัดเก็บและเผยแพร่ มีการลดสาระการเรียนรู้วิชาศิลปะ วิชาสุขศึกษาและพล

ศึกษาลงอย่างละ 1 หน่วยกิต และมีการปรับเปลี่ยนวิชาที่ไม่เหมาะสมกับสมณสาธูป เช่น วิชาดนตรี โดยเอาวิชาพุทธประวัติ ธรรมวินัย และศาสนปฏิบัติเข้ามาทดแทน เน้นให้นักเรียนมีความรู้สามารถสร้างความก้าวหน้าด้านวิชาการและองค์ความรู้ให้แก่สถาบันพระพุทธศาสนา พบว่า การจัดการเรียนรู้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม และศิลปะนักเรียนมีคุณลักษณะและความรู้เป็นไปตามเป้าหมายของการจัดการศึกษา ส่วนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการพัฒนาความรู้ของครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ และภาษาต่างประเทศยังไม่เป็นไปตามเป้าหมายและต้องพึ่งพาครูจากภายนอกมาให้ความรู้ให้นักเรียน สอดคล้องกับแนวคิดรูปแบบการจัดการศึกษาของส่วนการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ (2557, น. 2) โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาดำเนินการจัดการเรียนการสอนในระดับมัธยมศึกษาโดยแบ่งเป็น 2 ช่วงชั้น คือ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลาย ใช้รูปแบบเดียวกับโรงเรียนของรัฐและเอกชนทั่วไป โดยใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ของกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งมีสาระการเรียนรู้ตามที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของนางภัสนุญ เหลือ (2553, น. 145, 146) เรื่องการประเมินหลักสูตรสถานศึกษากลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์โรงเรียนประทุมอนุสรณ์ โดยใช้ CIPP Model ผลการประเมินด้านบริบท พบว่ามีความเหมาะสมอยู่ในระดับดีมาก ในด้านสาระการเรียนรู้และผลการเรียนรู้ที่คาดหวังของนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 และชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีความเหมาะสมในระดับมาก ด้านปรัชญา วิสัยทัศน์ จุดมุ่งหมายของหลักสูตร โครงสร้างหลักสูตร กลุ่มสาระการเรียนรู้และผลที่คาดหวังของคณะกรรมการสถานศึกษา เป้าหมายของหลักสูตร กลุ่มสาระการเรียนรู้ และผลการเรียนรู้ที่คาดหวังมีความเหมาะสมในระดับมาก แต่พบว่าหลักสูตรวิทยาศาสตร์ไม่มีความสอดคล้องกับปรัชญาของโรงเรียน ส่วนวิสัยทัศน์ ภารกิจ/เป้าหมายของผู้บริหารและครูผู้สอนมีความเหมาะสม เป็นไปตามบริบทของโรงเรียนตามสาระการเรียนรู้

กล่าวโดยสรุป จากผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า ถึงแม้โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาจะมีการจัดการศึกษาที่เชื่อมโยงอยู่กับความรู้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลางของกระทรวงศึกษาธิการทั้งระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลายเหมือนกับโรงเรียนของรัฐและเอกชนทั่วไป แต่โรงเรียนต้องจัดการศึกษาโดยคำนึงถึงความเหมาะสมของผู้เรียนเป็นสำคัญจึงได้ตัดและลดหน่วยกิตในวิชาที่ไม่เหมาะสมกับสมณสาธูปของผู้เรียนและเพิ่มวิชาพระพุทธศาสนาเข้ามาในสัดส่วนที่เหมาะสม จึงทำให้โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษามีอัตลักษณ์ของการจัดการศึกษาเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับความรู้ในสายสามัญผสมผสานกับความรู้ที่เป็นหลักการดั้งเดิมของพระพุทธศาสนา แต่เมื่อมองลงลึกไปในรายละเอียดจะพบว่า ในแง่

ของหน้าที่หลักในการจัดการศึกษาสายสามัญที่ยึดโยงอยู่กับการจัดการความรู้ในสาระการเรียนรู้ใน วิชาคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์หรือแม้แต่ภาษาต่างประเทศ และวิชาสายสามัญอื่นๆ โรงเรียนยังไม่สามารถจัดการศึกษาให้นักเรียนมีความรู้ความสามารถ รวมถึงการยกระดับคุณภาพทางการศึกษา ของโรงเรียนให้เทียบเท่าหรือสูงกว่าโรงเรียนสายสามัญทั่วไป เพราะติดขัดปัญหาหลายประการ เช่น งบประมาณ พื้นฐานความรู้ของนักเรียน ความความเป็นมืออาชีพของผู้บริหารและครูผู้สอน และแนวทางการจัดการความรู้ที่ยังขาดความชัดเจนและลงตัว แต่เมื่อมองในภาพรวมโรงเรียนและผู้ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องก็ได้พยายามที่แก้ไขปัญหาโดยการพัฒนาความรู้ของบุคลากรและจัดระบบ การศึกษาที่ยึดโยงอยู่กับแนวทางการจัดการความรู้เชิงพุทธจนมีทิศทางและแนวโน้มของการพัฒนา ในลักษณะองค์รวมดีขึ้นตามลำดับ

ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาและวิถีท้องถิ่น (ความรู้เชิงอนุรักษ์) ผลการวิจัย พบว่า การจัดการความรู้ที่เกี่ยวกับหลักสูตรของ โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาทั้ง 4 แห่ง เน้นการจัดการศึกษาที่พัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ที่พึงประสงค์และมีชีวิตอยู่ในโรงเรียน ชุมชน สังคม อย่างมีความสุข แต่ละโรงเรียนจึงได้พัฒนาความรู้ที่เกี่ยวกับกรอบของสาระท้องถิ่นโดยการศึกษา ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับสภาพปัญหาและ ความต้องการของชุมชนและสังคม พร้อมทั้งวิเคราะห์สภาพแวดล้อมและประเมินสถานภาพ สถานศึกษาเพื่อกำหนดวิสัยทัศน์ ภารกิจเป้าหมาย คุณลักษณะที่พึงประสงค์โดยเน้นการมีส่วนร่วม ของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง จัดทำเป็นหลักสูตรสถานศึกษาและมีการปรับปรุงพัฒนาเพิ่มเติมให้มีความ สอดคล้องกับฐานความรู้ เหมาะสมกับภาวะการณ์ของการเปลี่ยนแปลงทางสภาพด้านสังคมและ ประเพณีวัฒนธรรม ค่านิยมในแต่ละท้องถิ่นและจัดทำเป็นสาระท้องถิ่น โดยโรงเรียนที่เป็น กรณีศึกษาทั้ง 4 แห่ง มีแนวทางการจัดสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นที่แตกต่างกันตามเงื่อนไขด้านความรู้ และภูมิปัญญาท้องถิ่นแต่ละภูมิภาค แต่ยังคงรูปแบบการจัดการความรู้ด้านอัตลักษณ์ของโรงเรียน พระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาที่คล้ายคลึงกันคือการจัดกิจกรรมนักเรียนที่เกี่ยวกับกิจของสงฆ์ สอดคล้องกับแนวคิดด้านความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นของเสรี พงศ์พิศ (2536, น. 147) ได้แบ่ง ภูมิปัญญาไทยออกเป็น 2 ประเภทคือ 1) ภูมิปัญญาระดับชาติ และ 2) ภูมิปัญญาระดับท้องถิ่น หรือ ภูมิปัญญาชาวบ้านที่เกิดขึ้นเฉพาะถิ่น เป็นพื้นฐานความรู้ของชาวบ้านในการคิดแก้ปัญหาในชีวิต ของตนเองหรือสติปัญญาอันเกิดจากการเรียนรู้ สะสม ถ่ายทอดประสบการณ์ที่ยาวนานของผู้คน ท้องถิ่นซึ่งได้ใช้ชีวิตถาวรกับธรรมชาติ ป่าเขา พืช สัตว์ป่าและธรรมชาติรอบตัวเป็นองค์ความรู้ และ สอดคล้องกับแนวคิดของสุณีย์ ภูพันธ์ (2546, น. 50) กล่าวว่า ก่อนนำหลักสูตรไปใช้ควรศึกษาความ เป็นไปได้และตรวจสอบคุณภาพของหลักสูตร เพื่อหาข้อมูลที่ไม่สมบูรณ์อันจะนำไปสู่การ ปรับปรุงแก้ไขก่อนนำหลักสูตรไปใช้จริง มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของพิระพรรณ ทองศูนย์

(2556, น. 200) เรื่องการพัฒนาหลักสูตรการจัดการความรู้ท้องถิ่นอีสานใต้ด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม พบว่า การพัฒนาหลักสูตรและกระบวนการพัฒนาหลักสูตร ถือเป็นกระบวนการที่ประกอบไปด้วยขั้นตอน องค์ประกอบ กิจกรรมเพื่อการจัดทำหลักสูตรให้ตอบสนองความต้องการของผู้เรียน ซึ่งขั้นตอนในการพัฒนาหลักสูตร 4 ขั้นตอนได้แก่ 1) การศึกษาความต้องการของครู นักเรียน ผู้บริหาร โรงเรียน ผู้เรียน ชุมชน เนื้อหาวิชา รวมทั้งปรัชญาทางการศึกษา กฎเกณฑ์ ระเบียบต่างๆ เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการกำหนดแนวทางการพัฒนาหลักสูตร 2) กำหนดหลักการ เป้าหมาย จุดประสงค์ของหลักสูตร จัดการเนื้อหาวิชาและความรู้ กิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการสอน 3) การนำหลักสูตรไปใช้ และ 4) การวัดผลประเมินผล นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของสุนทร ศรีหนองบัว (2550, น. 71-75) เรื่องการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อจัดการวัฒนธรรมท้องถิ่น บ้านสาวะถี ตำบลสาวะถี อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น พบว่า เงื่อนไขของการจัดการวัฒนธรรมท้องถิ่นบ้านสาวะถีขึ้นอยู่กับฐานพลังท้องถิ่น 4 ประการ คือฐานทรัพยากร เครือข่ายสังคม ระบบความรู้ และวัฒนธรรมความเชื่อ

กล่าวโดยสรุป จากผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า การจัดการศึกษาทั้ง 4 โรงเรียน นอกจากจะศึกษาเกี่ยวกับความรู้สายสามัญและความรู้ในด้านพระธรรมวินัยแล้ว โรงเรียนยังต้องจัดทำและพัฒนาสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นโดยการศึกษากรอบสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นจากสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากำหนดไว้ร่วมกับหัวหน้าฝ่ายบริหารวิชาการของโรงเรียน เน้นการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลสารสนเทศและพื้นฐานความรู้ของนักเรียนเพื่อนำไปจัดทำสาระท้องถิ่น ในลักษณะการจัดทำเป็นรายวิชาเพิ่มเติม การปรับการเรียนการสอนหรือการจัดกิจกรรมส่งเสริมการจัดการความรู้เชิงบูรณาการ พร้อมทั้งมีการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ให้มีความยืดหยุ่นและเหมาะสม โดยจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน โดยในแต่ละโรงเรียนมีการจัดทำสาระการเรียนรู้เกี่ยวกับความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในแต่ละภูมิภาคแตกต่างกัน แต่มีลักษณะคล้ายคลึงกันในเรื่องของรูปแบบและวิธีการศึกษาเรียนรู้ของนักเรียนจากแหล่งเรียนรู้ในชุมชนเกี่ยวกับความรู้ด้านภูมิปัญญา ประเพณีและศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น นอกจากนี้ได้อาศัยครูภูมิปัญญาท้องถิ่นและและปราชญ์ชาวบ้านมาให้ความรู้แก่นักเรียนโดยการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเกี่ยวกับกิจกรรมชุมชน/ชุมชนส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในสาระท้องถิ่นขึ้นมาเพื่อเสริมสร้างทักษะความรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นทั้งยังเป็นการส่งเสริมให้นักเรียนได้เรียนรู้ด้วยการกระทำ

2) กระบวนการจัดการความรู้ตามหลักสากล

การกำหนดความรู้ ผลการวิจัย พบว่า การกำหนดความรู้ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาทั้ง 4 โรงเรียนเป็นไปตามพันธกิจและนโยบายของคณะสงฆ์บริหารจัดการ

โดยสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติโดยยึดโยงความรู้อยู่กับหลักสูตรแกนกลางในกลุ่มสาระการเรียนรู้ และความรู้ดั้งเดิมคือ พระธรรมวินัย (นักธรรมและภาษาบาลี) และมีการศึกษาเรียนรู้ความรู้ใหม่ๆ เพิ่มเติม เช่น ความรู้ด้านคอมพิวเตอร์ ความรู้สายวิชาชีพที่มีความเหมาะสมกับสมณสาธิตและความรู้เชิงอนุรักษ์เกี่ยวกับวิถีวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยมีคณะกรรมการบริหารงานหลักสูตรและวิชาการคอยกำนดกำนดกำหนดความรู้ แต่ละโรงเรียนมีจุดเน้นด้านการกำหนดความรู้แตกต่างกันตามอัตลักษณ์ วิสัยทัศน์และภารกิจเป้าหมายของโรงเรียน แต่มีเป้าหมายเหมือนกันคือเพื่อสร้างศาสนทายาทให้มีความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม เพิ่มความสามารถในการแข่งขันวิชาการกับนักเรียนสายสามัญได้และมีทักษะในการเผยแผ่หลักธรรมคำสอนในทางพระพุทธศาสนาให้เข้าถึงประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับแนวคิดกระบวนการจัดการความรู้ในด้านการกำหนดความรู้ของNonaka & Takeuchi (2001) และสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.) และสถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ (2548, น. 5-6) ได้กล่าวถึงการกำหนดหรือการบ่งชี้ความรู้ (Knowledge Identification) เป็นการพิจารณาว่าวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมายคืออะไร เป้าหมายเราจำเป็นต้องรู้คืออะไร ขณะนี้องค์กรมีความรู้อะไรบ้าง และความรู้อยู่ในรูปแบบใดอยู่กับใคร และมีความสอดคล้องแนวคิดของเตือนใจ รักษาพงศ์ (2551, น. 22) กล่าวว่า กลยุทธ์ในการจัดการความรู้ให้ประสบผลสำเร็จ องค์กรประกอบด้านการกำหนดวิสัยทัศน์ให้ชัดเจนมีความสอดคล้องกับพันธกิจและนโยบาย กำหนดกลยุทธ์ที่จะดำเนินการพัฒนารูปธรรมของการเรียนรู้ รวมทั้งต้องมีการวัดผลเพื่อนำผลมาปรับปรุงพัฒนาดำเนินงานขององค์กร สอดคล้องกับงานวิจัยของสมจิตร์ สุวรัถย์ (2254, น. 130) ศึกษาเรื่องการจัดการความรู้ที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรในสำนักส่งเสริมวิชาการและงานทะเบียนมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลในเขตภาคกลาง พบว่า ด้านตัวบ่งชี้ความรู้ มีการปฏิบัติอยู่ในระดับดีมาก โดยมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด เพราะผู้บริหารสำนักส่งเสริมวิชาการและงานทะเบียนมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลทั้ง 5 แห่งมีการกำหนดวิสัยทัศน์/พันธกิจ/เป้าหมายในการจัดการความรู้อย่างชัดเจนและสอดคล้องกับนโยบายของมหาวิทยาลัยมีการจัดทำแผนปฏิบัติราชการประจำปี การจัดประชุมสัมมนาเพื่อระดมสมองจากบุคลากรในหน่วยงานซึ่งมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น โดยอาศัยปัญหาจากการดำเนินงานที่ผ่านมาเป็นประเด็นร่วมกับการพิจารณาสภาพแวดล้อมขององค์กรทั้งภายในและภายนอกเพื่อกำหนดเป้าหมายและพันธกิจของหน่วยงาน

กล่าวโดยสรุป จากผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า การกำหนดความรู้ที่นำมาใช้ในการเรียนการสอนในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษานั้นต้องครอบคลุมความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม โดยความเห็นชอบของคณะสงฆ์โดยมหาเถรสมาคมมีคณะกรรมการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาและคณะกรรมการบริหารงานหลักสูตรและวิชาการของ

สถานศึกษาออกถ่วงกรองความรู้ นอกจากนี้ ความรู้ที่ถูกกำหนดโดยผู้ที่เกี่ยวข้องดังกล่าวจะต้องสอดคล้องกับพันธกิจ เป้าหมายของการจัดการศึกษา แต่มีประเด็นที่ต้องมีการถกเถียงกันต่อไป เกี่ยวกับการกำหนดความรู้อย่างไรให้เกิดความเหมาะสมไม่เน้นหนักไปทางใดทางหนึ่ง เพื่อรักษาอัตลักษณ์ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาเอาไว้ แต่ในขณะเดียวกัน โรงเรียนก็ต้องพัฒนาและยกระดับคุณภาพทางการศึกษาขึ้น นักเรียนมีความรู้สายสามัญที่ได้รับการยอมรับจากสังคมและเพิ่มความสามารถในแข่งขันกับโรงเรียนของรัฐและเอกชนได้

การแสวงหาความรู้ ผลการวิจัยพบว่า ทั้ง 4 โรงเรียน เน้นการแสวงหาความรู้ไปที่ ครูผู้สอนเป็นสำคัญ โดยการส่งเสริมให้มีการอบรม ศึกษาดูงาน การประชุม สัมมนา และความรู้จากระบบเครือข่ายคอมพิวเตอร์ เพื่อปรับปรุงและพัฒนาความรู้มาใช้ในการเรียนการสอน ส่วนการแสวงหาความรู้ของนักเรียนมีวิธีการแสวงหาความรู้จากครู สื่อ เพื่อนกัลยาณมิตร ระบบพี่เลี้ยง และแหล่งเรียนรู้อื่นๆ ภายนอกสถานศึกษารวมถึงการนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในการแสวงหาความรู้ การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนภาคปฏิบัติ ทั้งนี้ต้องมีความสอดคล้องกับความรู้ใน 8 กลุ่มสาระนโยบายและพันธกิจของการศึกษาและเป็นไปตามวิถีวิฒนาธรรมแต่ละท้องถิ่น เน้นความประหยัดและความคุ้มค่า ครูกัลยาณมิตรและเทคโนโลยีมีส่วนสำคัญที่เอื้อให้การแสวงหาความรู้ในโรงเรียนเป็นไปอย่างสะดวกและรวดเร็วขึ้น สอดคล้องกับแนวคิดของกานต์สุดา มาชะศิริานนท์ (2546, น. 133-153) กล่าวถึง การแสวงหาความรู้ (Knowledge Acquisition) เป็นวิธีการให้ได้มาซึ่งความรู้ที่มีอยู่ ทั้งจากภายในองค์กรและภายนอกองค์กร ซึ่งเป็นความรู้ที่มีประโยชน์และมีผลต่อการดำเนินงานขององค์กร เช่น การสอนงาน การฝึกอบรม การสัมมนา การประชุม การแสดงผลงาน ระบบพี่เลี้ยง การเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงและการลงมือปฏิบัติ การดำเนินการเปลี่ยนแปลงในกระบวนการปฏิบัติงานต่างๆ ขององค์กร ในการแสวงหาความรู้ตามขั้นตอน เช่น กำหนดนโยบายในการแสวงหาความรู้ กำหนดเป้าหมายในการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับนโยบาย และลักษณะงานเตรียมเทคโนโลยีสารสนเทศ/สื่อ สโตนทัศน์ต่างๆ เป็นต้น มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของเบญจมาศ เมืองเกษม (2557, น. 377-378) เรื่องการพัฒนา รูปแบบการจัดการความรู้ธนาคารความดี เพื่อเสริมสร้างสังคมอยู่เย็นเป็นสุขของสังคมไทย พบว่า การจัดการความรู้ด้านการแสวงหาความรู้ คณะกรรมการและสมาชิกธนาคารความดีมีการแสวงหาความรู้ ได้มีช่องทางในการแสวงหาความรู้จากบุคคลมาจัดเก็บไว้เป็นระบบเพื่อนำไปใช้ประโยชน์กับธนาคารความดีจากการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ถ่ายทอดความรู้ซึ่งความรู้จะแฝงอยู่ในตัวบุคคลจากระบวนการฝึกอบรม และ การศึกษาดูงาน นอกจากนี้ยังได้ผ่านช่องทางในรูปแบบของเอกสาร สื่อ หรือสารสนเทศที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงาน

กล่าวโดยสรุป จากผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า การแสวงหาความรู้มีความสำคัญต่อการพัฒนาศักยภาพของครูผู้สอนและนักเรียน โรงเรียนเน้นจะเน้นส่งเสริมไปที่การแสวงหาความรู้ของครูผู้สอนเป็นสำคัญที่เกิดจากการอบรม สัมมนา การวิจัยในชั้นเรียน การศึกษาคุณงาน การใช้เทคโนโลยี สื่อและระบบเครือข่ายคอมพิวเตอร์ทางอินเทอร์เน็ต เป็นต้น ส่วนการแสวงหาความรู้ของนักเรียนจะเป็นไปตามระบบของการศึกษาโดยการแสวงหาความรู้จากตำราเรียน งานที่ได้รับมอบหมาย ตลอดจนแหล่งเรียนรู้ทั้งภายในสถานศึกษาและภายนอกสถานศึกษา การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน รวมถึงเพื่อนและครูพี่เลี้ยงมิตร สื่อ เทคโนโลยี สารสนเทศ และแหล่งเรียนรู้อื่นๆ ที่จำเป็น โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษามีจุดเด่นในการนำหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการแสวงหาความรู้ เช่น การใช้หลักการสร้างปัญญา (สุตมยปัญญา ปัญญาที่เกิดจากการฟัง) ขั้นตอนการแสวงหาความรู้จากหลักกฏศีลธรรม (สัปปริสสังเสวะ เข้าไปหาผู้รู้, สัทธัมมัสสวนะ ฟังความรู้จากท่าน) และในหลักสัทธรรม (ปริยัติ การศึกษาความรู้) แต่โรงเรียนเรียนมีจุดที่ต้องปรับปรุงเกี่ยวกับการส่งเสริมให้บุคลากรในโรงเรียนแสวงหาความรู้อยู่ในวงแคบและมีความซ้ำซากขาดความหลากหลาย รวมถึงมีอุปกรณ์ สื่อ และเทคโนโลยีส่งเสริมการแสวงหาความรู้ที่มีไม่เพียงพอและขาดความทันสมัย

การแลกเปลี่ยนความรู้ ผลจากการศึกษาพบว่า ครูมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมทักษะในการแลกเปลี่ยนความรู้ของนักเรียนในรูปแบบการถามตอบ การฝึกแสดงความคิดเห็น การจัดกิจกรรมเวทีแลกเปลี่ยนความรู้ การแบ่งกลุ่มทำงาน ส่วนการแลกเปลี่ยนความรู้ภายนอกสถานศึกษาเกิดจากการศึกษาคุณงาน นอกจากนี้ ครูภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีความรู้และทักษะเฉพาะด้านได้มีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดแลกเปลี่ยนความรู้ไปสู่ตัวผู้เรียน แต่ละโรงเรียนได้สร้างเครือข่ายกลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรมฯ โดยสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เครือข่ายชุมชนและองค์กรโรงเรียน มหาวิทยาลัยด้วยการจัดประชุมสัมมนา อบรมความรู้ การศึกษาคุณงาน การจัดกิจกรรม ชุมนุมส่งเสริมการแลกเปลี่ยนความรู้โดยอาศัยเทคโนโลยีเป็นสื่อกลางและมีบทบาทสำคัญในการเอื้ออำนวยให้การแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างบุคคลและกลุ่มบุคคลเป็นไปด้วยความสะดวกและมีประสิทธิภาพ โดยมีเป้าหมายคือการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ให้เกิดขึ้น สอดคล้องกับแนวคิดของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.) และสถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ (2548, น. 5-6) ได้กล่าวว่า การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ ทำให้หลายวิธีการ โดยกรณีเป็น Explicit Knowledge อาจจัดทำเป็นเอกสาร ฐานความรู้ เทคโนโลยีสารสนเทศ หรือกรณีเป็น Tacit Knowledge อาจจัดทำเป็นระบบ ทีมข้ามสายงาน กิจกรรมกลุ่มคุณภาพและนวัตกรรม ชุมนุมแห่งการเรียนรู้ ระบบพี่เลี้ยง การสับเปลี่ยนงาน การยืมตัว เวทีแลกเปลี่ยนความรู้ เป็นต้น และสอดคล้องกับแนวคิดของ Marali (2001, p. 44-45) กล่าวว่า การแลกเปลี่ยนความรู้เป็นการนำความรู้ไปเผยแพร่ให้กับบุคลากรใน

องค์กรนำไปใช้ในการแก้ปัญหาและพัฒนางาน การแลกเปลี่ยนความรู้จะช่วยให้องค์กรได้ความรู้ใหม่เพิ่มเติม สอดคล้องกับงานวิจัยของเบญจมาศ เมืองเกษม (2557, น. 381-382) เรื่องการพัฒนา รูปแบบการจัดการความรู้ธนาคารความดีเพื่อเสริมสร้างสังคมอยู่เย็นเป็นสุขของสังคมไทย ผลการวิจัยการจัดการความรู้ด้านการแลกเปลี่ยนความรู้ พบว่า องค์กรประกอบรวมซึ่งเป็นปัจจัยสนับสนุนด้านการแลกเปลี่ยนความรู้ ประกอบด้วยการศึกษาดูงาน การจัดเตรียมประชุม เวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การอบรมยกระดับความรู้ และการประชุมสัมมนา

กล่าวโดยสรุป จากผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า โรงเรียนมีวัฒนธรรมองค์กรการแบ่งกันแลกเปลี่ยนความรู้แบบเกื้อกูลต่อกัน ผู้บริหารและครูมีบทบาทนำในการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างกันจนเกิดเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ขนาดเล็กๆ แต่การแลกเปลี่ยนความรู้ยังอยู่ในวงจำกัด เฉพาะในโรงเรียนและกลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรมฯ หน่วยงานและบุคคลที่เกี่ยวข้องเท่านั้น ส่วนนักเรียนมีการแลกเปลี่ยนความรู้เกิดจากการทำงานร่วมกันแบบกลุ่มและกิจกรรมที่โรงเรียนจัดขึ้น แต่เมื่อมองโดยภาพรวม ผู้บริหาร โรงเรียน ครูและนักเรียนมีแนวทางเป็นการแลกเปลี่ยนความรู้ 2 ทางด้วยกัน คือการแลกเปลี่ยนความรู้ที่แจ้งชัด (Explicit Knowledge) โดยใช้วิธีการจัดทำเป็นเอกสาร ฐานข้อมูลพื้นฐานที่สามารถสืบค้นได้ ระบบเครือข่ายคอมพิวเตอร์ สื่อ และเทคโนโลยีสารสนเทศ ส่วนการแลกเปลี่ยนความรู้ที่ไม่แจ้งชัด (Tacit Knowledge) จากเพื่อนกัลยาณมิตร ครู และปราชญ์ชาวบ้าน ระบบพี่เลี้ยงจากรุ่นพี่ การจัดกิจกรรมชุมชนเวทีแลกเปลี่ยนความรู้ การเล่าเรื่องจากนิทานชาดก การทำงานร่วมกัน การจัดอบรม การสัมมนา และการประชุม เป็นต้น

การจัดเก็บความรู้ ผลการวิจัย พบว่า การจัดเก็บความรู้ของทั้ง 4 โรงเรียน มีวิธีการจัดเก็บข้อมูล สารสนเทศและความรู้ในรูปแบบของการจัดทำเอกสารเป็นความรู้ที่ชัดเจนแจ้ง (Explicit Knowledge) ครูได้รับการฝึกอบรมใช้โปรแกรมจัดเก็บข้อมูลสารสนเทศ การศึกษาเรียนรู้จากเพื่อนร่วมงานและศึกษาเรียนรู้ด้วยตนเองจนสามารถพัฒนาการจัดทำแฟ้มและการจัดเก็บข้อมูลเป็นระบบมากขึ้น แต่เป็นเพียงการจัดเก็บข้อมูลและชุดความรู้พื้นฐาน เพราะเป็นเงื่อนไขในการประเมินคุณภาพทางการศึกษาและใช้เป็นแนวทางประกอบการตัดสินใจของผู้บริหาร เทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทสำคัญในการจัดเก็บความรู้ ส่วนการจัดเก็บความรู้เพื่อเป็นคลังข้อมูลยังเป็นเพียงแนวคิดขั้นเตรียมการเท่านั้น ยังไม่มีวิธีปฏิบัติที่ชัดเจนสำหรับการจัดเก็บความรู้เพื่อเตรียมความพร้อมไปสู่ขั้นตอนการประยุกต์ใช้ในลักษณะการนำความรู้ที่ปรากฏชัดเจนแจ้ง (Explicit Knowledge) เปลี่ยนเป็นความรู้ที่ฝังลึกในตัวบุคคล (Tacit Knowledge) เพื่อนำไปสู่การแปลงความรู้มาใช้ในการพัฒนาการจัดการศึกษาของโรงเรียน สอดคล้องกับแนวคิดของCumming & Worley (2001, p. 526-528) กล่าวว่า การเก็บรวบรวมความรู้ต้องอาศัยเทคโนโลยี โดยเฉพาะความรู้ที่ชัดเจนที่สกัดได้จากบุคคล รายงานต่างๆ และแหล่งข้อมูลอื่นๆ และการเก็บรวบรวมความรู้ที่ไม่ชัดเจนที่ไม่สามารถ

นำมาจัดเก็บเป็นหมวดหมู่ในระบบคอมพิวเตอร์ได้ แต่จะได้จากการสนทนาแบบตัวต่อตัว (face to face) การติดต่อสื่อสารโดยตรงและบทสนทนาจบที่มีความรู้หรือการเล่าเรื่องของผู้รู้ เป็นต้น และสอดคล้องกับแนวคิดของMarali (2001, p. 44-45) กล่าวว่า การจัดเก็บความรู้เป็นการนำความรู้ที่ฝังลึกในคน (Tacit Knowledge) ที่ได้จากการสร้างความรู้ มาจัดเก็บในรูปแบบต่างๆ เพื่อให้สะดวกต่อการใช้งาน การจัดเก็บความรู้ในขั้นตอนนี้จะทำให้ได้ความรู้ประเภทเปิดเผย (Explicit Knowledge) และสอดคล้องกับงานวิจัยของปิยะนาถ บุญมีพิพิธ (2551, น. 244) เรื่องการพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้ของสถานศึกษา ผลการวิจัยด้านการพัฒนาและจัดเก็บความรู้ พบว่า เป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญต่อรูปแบบการจัดการความรู้ของสถานศึกษาเป็นลำดับที่ 4 มีค่าร้อยละของความแปรปรวน (percent of variance) เท่ากับ 3.407 ซึ่งกระบวนการจัดเก็บรูขุมนั้น เกิดจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และแบ่งปันความรู้ จึงเปลี่ยนประสบการณ์ (Tacit Knowledge) ให้เป็นความรู้ที่เด่นชัด (Explicit Knowledge) หรือเกิดความรู้ใหม่ คลังความรู้ที่มีประสิทธิภาพนั้นต้องง่ายต่อการค้นหาและสามารถใช้ความรู้เป็นแนวทางในการตัดสินใจ แก้ปัญหาและครอบคลุมของบริบทสถานศึกษา

กล่าวโดยสรุป จากผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า โรงเรียนมีการรักษาและจัดเก็บความรู้ 4 แนวทางหลักซึ่งเป็นความรู้ที่ชัดเจน (Explicit Knowledge) ในรูปแบบของเอกสารและข้อมูลความรู้เป็นไปตามมาตรฐานทางการศึกษา แต่การจัดเก็บความรู้ได้มีการพัฒนาขึ้น เพราะบุคลากรมีทักษะและความรู้ในการใช้โปรแกรมจัดเก็บข้อมูล สารสนเทศและรู้ที่เป็นระบบมากขึ้นโดยอาศัยเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามามีบทบาทในการจัดเก็บความรู้ รวมถึงครูและบุคลากรทางการศึกษามีความสามารถในการรวบรวมจัดเก็บแฟ้มเอกสารหลักและสารสนเทศที่ใช้ประกอบการสอนและการประเมินคุณภาพทางการศึกษา แต่เป็นเพียงการจัดเก็บชุดความรู้เล็กๆ และเป็นข้อมูลในระดับพื้นฐานเท่านั้น ส่วนการจัดเก็บความรู้เพื่อเป็นคลังความรู้ลงในฐานข้อมูลของโรงเรียนยังเป็นเพียงแนวคิดอยู่ขั้นเตรียมความพร้อม ยังไม่มีแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจนสำหรับการจัดเก็บความรู้ที่ปรากฏชัดเจน เพื่อให้ง่ายต่อการเข้าถึงและใช้ความรู้ได้อันจะส่งผลต่อการแปลงความรู้ที่แจ้งชัดของบุคคลไปสู่ความรู้ที่ฝังลึกในตัวบุคคล (Tacit Knowledge) ต่อไปและสามารถดึงความรู้ที่ฝังลึกเหล่านั้นนำมาประยุกต์ใช้ในการทำงานรวมถึงถ่ายทอดไปทั้งองค์กรต่อไป

การเผยแพร่ความรู้ ผลการวิจัยพบว่า โรงเรียนที่เป็นกรณีศึกษามีวิธีการการเผยแพร่หลักธรรมและเผยแพร่ความรู้แบบดั้งเดิมโดยการเทศนาสั่งสอน แต่โรงเรียนได้พยายามพัฒนารูปแบบและช่องทางการเผยแพร่ข่าวสารและความรู้โดยการจัดกิจกรรม/เวที/ชุมชนแลกเปลี่ยนเผยแพร่ความรู้ การประชาสัมพันธ์ สารสนเทศ การใช้สื่อ วิทยุชุมชน รวมถึงอาศัยเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามามีบทบาทสำคัญในการเอื้ออำนวยให้การเผยแพร่ความรู้มีความสะดวกและเกิด

ประสิทธิภาพมากขึ้น แต่ยังคงถือว่าการเผยแพร่ความรู้ขึ้นอยู่กับความพร้อมของแต่ละโรงเรียน และยังคงอยู่ในวงจำกัดเฉพาะในโรงเรียน กลุ่มของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา วัด และชุมชนใกล้เคียงตลอดจนถึงผู้ที่สนใจเฉพาะกลุ่มเท่านั้น สอดคล้องกับงานวิจัยของพัต วุฒิรงค์ (2550, น. 5-23) เรื่องวัฒนธรรมองค์การที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดการความรู้และ The Competing Values Framework (CVF) พบว่า การเรียนรู้อย่างจำกัดอยู่ในวงแคบ มีการพูดคุยแลกเปลี่ยนความรู้กันในกลุ่มย่อย แต่ไม่มีการบันทึกหรือเผยแพร่ออกไปในวงกว้าง ทำให้การหมุนเวียนหรือถ่ายโอนความรู้ยังไม่ทั่วถึง และปัญหาอุปสรรคประการสุดท้าย คือผู้บริหารหรือหัวหน้างานยังไม่สามารถเป็นผู้นำในการเรียนรู้ได้ดีพอ ฉะนั้น แนวทางการเผยแพร่ความรู้ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาจึงควรดำเนินตามแนวคิดขั้นตอนการเผยแพร่ความรู้ของ Liebowitz (2000) และ บดินทร์ วิจารณ์ (2547, น. 47) ที่กล่าวถึงว่าการแบ่งปันความรู้ถือเป็นการเผยแพร่ กระจาย ถ่ายโอนความรู้ไปสู่บุคคลอื่น ซึ่งมีหลายรูปแบบและหลายช่องทางที่หลากหลาย เช่น การจัดสัมมนา การสอนงาน หรือการแลกเปลี่ยนถ่ายโอนความรู้ในลักษณะเสมือนผ่านระบบเครือข่ายคอมพิวเตอร์ สื่อ หรือระบบ e-Learning ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของเบญจมาศ เมืองเกษม (2557, น. 379) เรื่องการพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้ธนาคารความคิดเพื่อเสริมสร้างสังคมอยู่เย็นเป็นสุขของสังคมไทย พบว่า ด้านการถ่ายโอนและเผยแพร่ความรู้ มีกระบวนการถ่ายโอนและเผยแพร่ความรู้ทั้งให้สมาชิกในองค์กรและภายนอกองค์กรได้เรียนรู้ เป็นการสร้างบรรยากาศแห่งการแบ่งปันความรู้ที่ผู้ให้มีความตั้งใจพร้อมที่จะให้และผู้รับข้อมูลความรู้ก็เต็มใจและตั้งใจมารับข้อมูลความรู้ เป็นการช่วยเหลือเกื้อกูลแบ่งปันกัน ทุกคนเกิดการเรียนรู้และเกิดการแบ่งปันกันอย่างมีความสุข ธนาคารความคิดมีวิธีการถ่ายโอนความรู้และเผยแพร่ความรู้ในลักษณะสื่อหรือนวัตกรรมเผยแพร่เชิงรุกที่หลากหลายช่วยให้ชาวบ้านเกิดความรู้และตระหนักในเรื่องธนาคารแห่งความคิด มีการผลิตสื่อในรูปแบบต่างๆ ได้แก่ ประชาสัมพันธ์ วิทยุ การศึกษาดูงาน

กล่าวโดยสรุป จากผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า โรงเรียนมีรูปแบบการเผยแพร่ความรู้ที่คล้ายคลึงกัน โดยใช้วิธีการเผยแพร่หลักธรรมและความรู้แบบดั้งเดิมโดยการเทศนาสั่งสอนธรรม การสอนศีลธรรมในโรงเรียนซึ่งเป็นการเผยแพร่หลักธรรมและเผยแพร่ความรู้แบบทางเดียว แต่ปัจจุบันโรงเรียนได้มีพัฒนาวิธีการเผยแพร่หลักธรรมและเผยแพร่ความรู้ที่หลากหลายมากขึ้นผ่านช่องทางต่างๆ เช่น สิ่งพิมพ์ บอร์ดและป้ายประชาสัมพันธ์ วิทยุกระจายเสียง ระบบเครือข่ายคอมพิวเตอร์เชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตตามสมัยนิยม เวทีถามตอบ และอาศัยเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามามีบทบาทสนับสนุนสำคัญในการเผยแพร่ความรู้กระจายไปทั่วองค์กรมากขึ้น รวมถึงความรู้ยังได้เผยแพร่ไปสู่ภายนอกสถานศึกษาด้วย แต่การเผยแพร่ความรู้ก็ยังคงอยู่ในวงแคบเฉพาะหน่วยงานและบุคคลที่เกี่ยวข้องเท่านั้น ส่วนหนึ่งเกิดจากปัญหาด้านความพร้อมของทีมงานเผยแพร่ความรู้ที่

ขาดความชัดเจนและต่อเนื่อง การเห็นความสำคัญของการเผยแพร่ความรู้ รวมถึงเทคโนโลยีและการปรับข้อมูลและสารสนเทศในกระบวนงานของโรงเรียนให้เป็นปัจจุบัน

การประยุกต์ใช้ความรู้ ผลการวิจัยพบว่า การประยุกต์ใช้ความรู้ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาทั้ง 4 แห่ง ครูทำหน้าที่นำความรู้ที่ได้รับจากการศึกษาคูงาน การประชุม สัมมนา การอบรม ประสบการณ์การสอน การสับเปลี่ยนงาน และการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างบุคคลนำมาปรับปรุงพัฒนาและประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนและจัดกิจกรรมแนะแนว มีการส่งเสริมให้ผู้เรียนมีการเรียนรู้ด้วยการกระทำหลังจากการศึกษาในชั้นเรียน การเรียนรู้จากตำรา สื่อ สารสนเทศ เพื่อนักศึกษามิตร และครูภูมิปัญญาท้องถิ่นไปสู่ขั้นตอนการลงมือปฏิบัติจริงเพื่อต่อยอดความรู้และเสริมทักษะเชิงปฏิบัติการผ่าน โครงการ/การทำกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน สอดคล้องกับแนวคิดของ Marquardt (2005, p. 240-301) และบดินทร์ วิจารณ์ (2547, น. 47) ได้กล่าวว่า การใช้ประยุกต์ใช้ประโยชน์จากความรู้ เป็นการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้งาน ก่อให้เกิดประโยชน์และผลสัมฤทธิ์ขึ้น สามารถขยายระดับความรู้และขีดความสามารถในการแข่งขันในองค์กรสูงขึ้นซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวคิดของ Agranoff (2007, p .29) กล่าวว่าในการจัดการความรู้ได้รับการยอมรับว่าเป็นส่วนหนึ่งของการบริหาร ดังนั้นในยุคข้อมูลข่าวสารได้มา การปรับปรุงและการประยุกต์ใช้ความรู้กลายเป็นหน้าที่หลักของเครือข่ายต่างๆ สอดคล้องกับงานวิจัยของวิลาวัลย์ มากุ้ม (2549) เรื่องการพัฒนาตัวบ่งชี้การจัดการความรู้ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ พบว่า ในการนำความรู้ไปใช้มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือครูนำความรู้ความสามารถของตนเองไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนซึ่งมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก รองลงมาได้แก่ สถานศึกษาจัดให้ครูที่มีความรู้และทักษะเป็นการเฉพาะเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้

กล่าวโดยสรุป จากผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า โรงเรียนที่เป็นกรณีศึกษาทั้ง 4 โรงเรียน ครูได้นำความรู้ที่แจ้งชัด (Explicit Knowledge) และความรู้แฝงหรือความรู้ที่ไม่แจ้งชัด (Tacit Knowledge) ที่เกิดจากกระบวนการศึกษาแลกเปลี่ยนเรียนรู้มาทำการประยุกต์ใช้ในการพัฒนาการเรียนการสอนเพื่อเพื่อยกระดับคุณภาพทางการศึกษาและความรู้ของนักเรียนให้เป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้น ส่วนนักเรียนครูส่งเสริมให้รู้จักเรียนรู้ด้วยการกระทำที่สอดคล้องกับพันธกิจเป้าหมายของการจัดการศึกษาของแต่ละโรงเรียน โดยจัดกิจกรรมพัฒนานาผู้เรียนที่เกี่ยวกับกิจกรรมชุมนุมและชุมชน กิจกรรมลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้ กิจกรรมการแข่งขันทางทักษะวิชาการ เป็นต้น แต่พบว่าการประยุกต์ใช้ความรู้ของนักเรียนจะมีความโดดเด่นในกิจกรรมของสงฆ์ กิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์และกิจกรรมปฏิบัติธรรมประจำปี นอกจากนี้ยังพบว่า ในขั้นตอนการประยุกต์ใช้ความรู้ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาที่มีความสอดคล้องกับหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาด้านการประยุกต์ใช้ความรู้โดยการทดลองปฏิบัติ คือหลักการ

สร้างปัญญาตามกระบวนการอบรมฝึกฝนตนเองทางจิต (ภาวนามยปัญญา) ขั้นตอนการนำความรู้ไปสู่ภาคปฏิบัติตามหลักกฏศีลธรรม (ชัมมานุชัมมปฏิบัติ) และขั้นตอนการจัดการความรู้ตามหลักศีลธรรม (ปฏิบัติ) อีกด้วย

3) ขั้นตอนการจัดการความรู้เชิงพุทธ

ผลการวิจัย พบว่า โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษามีแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่คล้ายคลึงกันทั้ง 4 โรงเรียน โดยอาศัยองค์ประกอบตามขั้นตอนการจัดการความรู้เชิงพุทธ 3 ขั้นตอนที่เรียกว่าศีลธรรม 3 อันประกอบไปด้วย 1) ปริยัติศีลธรรม หรือขั้นปริยัติ เป็นการศึกษาความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม 2) ปฏิบัติศีลธรรมหรือขั้นปฏิบัติ เป็นการลงมือปฏิบัติหลังจากที่ได้ศึกษาเรียนรู้มาแล้ว และ 3) ปฏิเวธศีลธรรมหรือขั้นปฏิเวธ เป็นผลที่ได้รับหลังจากผ่านขั้นตอนศึกษาและปฏิบัติตามที่ถูกต้องจนเกิดความเข้าใจตื่นรู้ การดำเนินตามขั้นตอนการจัดการความรู้ดังกล่าวถือเป็นการดำรงรักษารูปแบบการจัดการศึกษาเรียนรู้วิถีพุทธแบบดั้งเดิมเอาไว้ โดยยึดโยงอยู่กับความรู้ 4 แนวทางหลักตามระบบการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา สอดคล้องกับแนวคิดทางพระพุทธศาสนาที่ได้ให้น้ำหนักความสำคัญไปที่ขั้นตอนการศึกษาเรียนรู้ (ปริยัติ) เพราะเป็นรากฐานของรักษาความรู้และหลักคำสอนไม่ให้สูญหายไปจากตัวบุคคลและองค์กร โดยในอรรถกถามัชฌิมนิกาย อุปริปัญญาสก⁵ ได้วินิจฉัยการอันตรธาน (ความสูญหาย) 3 ประการ มหามกุฏราชวิทยาลัย⁵ (2542, น. 316-320) “...ชื่อว่าอันตรธานมี 3 อย่าง คือ ปริยัติอันตรธาน ปฏิเวธอันตรธาน ปฏิบัติอันตรธาน ในอันตรธาน 3 นั้น ปฏิบัติ 3 ชื่อว่าปริยัติ, การแทงตลอดตั้งจะ ชื่อว่าปฏิเวธ, ปฏิปทา (เครื่องดำเนินทาง) ชื่อว่าปฏิบัติ แต่ว่าปริยัติ (ถือว่า) เป็นความสำคัญของการดำรงอยู่แห่งพระศาสนา สอดคล้องกับแนวคิดของพระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ กงคปญฺโญ) (2540) กล่าวว่า การจัดการเกี่ยวกับการศาสนศึกษาเป็นกิจการที่สำคัญยิ่งของคณะสงฆ์เป็นหลักและขั้นตอนสำคัญในการรักษาพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนาไม่ให้สูญหายไป พระสงฆ์ผู้รักษาพระธรรมวินัยคืออมเป็นศรีของพระศาสนาและเป็นกำลังในการพัฒนาทรัพยากรบุคคลของชาติด้วยคุณธรรม ตามแนวทางการจัดการศาสนศึกษาควรมีองค์ประกอบ 5 ประการ คือ หลักการ (ปริยัติ) วิธีการ ปฏิบัติการ (ปฏิบัติ) อุปการ และสิทธิการ (ปฏิเวธ) มีความสอดคล้องกับแนวคิดการจัดการศึกษาเรียนรู้ของกองบาลีสนามหลวง (2548, น. 36-37) กล่าวว่า การศึกษาของพระสงฆ์ตามแนวทางพระพุทธศาสนาประกอบด้วยขั้นตอนการศึกษาเรียนรู้ 3 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ปริยัติ เป็นการศึกษาเรียนรู้พระธรรมวินัย เป็นการศึกษาภาคทฤษฎี คือการศึกษาพระวินัยให้มีความรู้เป็นพื้นฐานอย่างแจ่มแจ้งว่า คำสอนของพระพุทธองค์

⁵ มัชฌิมนิกาย ปปัญจสุทนี อุปริปัญญาสก, (เล่ม 3 / ข้อ 1 / หน้า 316-320)

นั้น มีอะไรบ้าง ถ้าจะน้อมนำเอาพระธรรมคำสั่งสอนมาปฏิบัติตามแล้วจะได้ผลอย่างไร เป็นองค์ประกอบสำคัญในการเป็นพื้นฐานของการปฏิบัติและปฏิเวธ 2) ปฏิบัติ เป็นการน้อมเอาหลักธรรมคำสั่งสอนที่ได้เรียนรู้ในทางภาคทฤษฎีนั้นมาสู่ภาคปฏิบัติ คือนำมาประพฤติปฏิบัติจริงๆ เพื่อเป็นการอบรมกาย วาจา ใจ มาเป็นแนวทางหรือปทัฏฐานแห่งชีวิตให้เหมาะสมกับฐานะของคน และ 3) ปฏิเวธ เป็นการนำเอาหลักธรรมคำสั่งสอนที่ได้เรียนรู้และปฏิบัติจนได้รับผลแห่งการปฏิบัติมาเทศนาสั่งสอนเผยแผ่ความรู้แก่ประชาชนให้ได้รับรู้และปฏิบัติตามเป็นขั้นตอนที่แสดงถึงผลของการปฏิบัติ แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาปรม โอลภาโส (กองคำ) (2541) เรื่องศึกษาวิเคราะห์ศรัทธาของชาวพุทธไทยในปัจจุบัน พบว่า แม้กลุ่มคนจะมีทัศนคติเกี่ยวกับความเชื่อที่แตกต่างกัน แต่การมีการผสมผสานกันหลายประการจนบางครั้งแทบแยกไม่ออก แต่พระพุทธศาสนามีความสำคัญของการศึกษาเรียนรู้ที่มุ่งไปในพระสัทธรรม คือปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธเมื่อนำศรัทธามาเป็นประเด็นแล้วมีจุดมุ่งหมายเป็นไปเพื่อปัญญา และสอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูนิทัศน์กิจจาทร (วันชัย สามารถ) (2549) เรื่องการศึกษาบทบาทพระสังฆาธิการในการดำเนินหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล ในอำเภอตากลี จังหวัดนครสวรรค์ พบว่า พระสังฆาธิการได้นำพุทธวิธี (เทคนิค) การอบรมเผยแผ่ความรู้ตามหลักธรรมคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนา โดยสร้างรูปแบบการเผยแผ่ให้เหมาะสมกับสังคมปัจจุบัน รักษาไว้ซึ่งหลักปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ ทำให้พระพุทธศาสนามีความเจริญรุ่งเรือง

กล่าวโดยสรุป จากผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า การจัดการความรู้ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาดำเนินไปตามแนวทางการจัดการความรู้ที่สอดคล้องกับความรู้ 4 แนวทางหลักได้อย่างสมบูรณ์และยังคงรักษาอัตลักษณ์ของโรงเรียนวิถีพุทธเอาไว้ได้นั้น ต้องอาศัยองค์ประกอบด้านหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะหลักสัทธรรม 3 ประการซึ่งเป็นหลักธรรมที่เกี่ยวกับขั้นตอนการจัดการความรู้เชิงพุทธ ที่เรียกสั้นๆ ว่า ปริยัติ ปฏิบัติและปฏิเวธ โดยหลักปริยัติ ถือเป็นขั้นตอนสร้างความรู้ของครูและนักเรียนที่สำคัญเกี่ยวกับความรู้ที่เกิดจากการเรียนรู้ในชั้นเรียน การอบรม ประชุม สัมมนา การสนทนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน สิ่งแวดล้อม สื่อ ระบบเครือข่ายคอมพิวเตอร์ และตลอดจนการเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ที่จำเป็นที่เกี่ยวข้องกับความรู้ 4 แนวทางหลักคือ ความรู้ดั้งเดิม ความรู้ตามหลักสูตรแกนกลาง ความรู้เชิงอนุรักษ์ และความรู้เสริม ส่วนหลักปฏิบัติเป็นขั้นตอนการจัดการความรู้ที่ต่อเนื่องมาจากขั้นตอนการศึกษาเรียนรู้ตามหลักปริยัติมาสู่ขั้นตอนภาคปฏิบัติเพื่อให้เกิดทักษะและความรู้ที่เป็นรูปธรรมทั้งยังเป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยการกระทำตามแนวคิณูปปฏิรูปการศึกษา โรงเรียนทั้ง 4 แห่งมีความโดดเด่นด้านการนำความรู้ไปสู่ภาคปฏิบัติเกี่ยวกับความรู้ในทางพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นกิจของสงฆ์ เช่น การนั่งสมาธิ เดินจงกรม ไหว้พระสวดมนต์ และ

ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการสังเคราะห์ชุมชนและสังคม เช่น การแสดงธรรม โรงเรียนพระพุทธศาสนา วันอาทิตย์ โครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ส่วนความรู้สายสามัญในวิทยาศาสตร์และวิชาอื่นๆ มีการลงมือทดลองภาคปฏิบัติเป็นไปเรื่อยๆ และตามหลักเกณฑ์การจัดการศึกษาซึ่งขึ้นอยู่กับความพร้อมด้านสื่อ วัสดุ อุปกรณ์และงบประมาณสนับสนุนของแต่ละโรงเรียน การเรียนรู้ด้วยภาคปฏิบัติเป็นสำคัญของโรงเรียนวิถิพุทธที่ก่อให้เกิดเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้แบบกลุ่มเล็กๆ ขึ้นในโรงเรียน ในขณะที่ขั้นปฏิเวธ ถือได้ว่าเป็นผลที่เกิดจากขั้นตอนการปรีชาปฏิบัติจนนำมาสู่ผลสำเร็จเกิดความเข้าใจและตื่นรู้ โดยสามารถวัดออกมาเป็นรูปธรรมได้จากผลการเรียน ชิ้นงาน รางวัล การจัดกิจกรรม ส่วนด้านนามธรรม คือความมีคุณธรรม จริยธรรม ความรู้ความเข้าใจและสามารถเผชิญกับสิ่งที่มากระทบทั้งด้านบวกและด้านลบ (โลกธรรม 8) ได้ ส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับแนวทางการจัดการความรู้ของโรงเรียน ศักยภาพและพื้นฐานความรู้ และความกระตือรือร้นของผู้เรียน เป็นสำคัญ

5.3 ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

5.3.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมีความต่างด้านพื้นฐานความรู้ โดยเฉพาะนักเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นบางรายมีปัญหาอ่านหนังสือไม่ออก เขียนหนังสือไม่ได้ แม้โรงเรียนได้พยายามหาแนวทางแก้ไขโดยการจัดการเรียนรู้นอกเวลาเรียนและมีคลินิกหม่อภาษาแล้วก็ตาม ฉะนั้นโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ควรหาวิธีการส่งเสริมพัฒนาทักษะความรู้ผู้เรียนในกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย โดยการจัดทำเครื่องมือแบบทดสอบการอ่านและการเขียนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เพื่อสำรวจนักเรียนและจัดกลุ่มนักเรียนที่อ่านไม่ออก เขียนไม่ได้ และออกนโยบายจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนในรูปแบบต่างๆ เช่น กิจกรรมส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนอ่าน พูด เขียนได้ รวมทั้งการใช้สื่อเทคโนโลยีเสริมความรู้ในสาระการเรียนรู้ภาษาไทย พร้อมทั้งจัดทำแบบประเมินการอ่าน การเขียนสำหรับนำมาปรับปรุงแก้ไข ปรับเปลี่ยนวิธีการในการเรียนการสอนให้เหมาะสมทั้งภาคความรู้และภาคปฏิบัติ

2. ผลการวิจัย พบว่า ครูก็พยายามแต่ยังไม่สามารถสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ในห้องเรียนตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ ฉะนั้น ครูควรหาแนวทางการสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ในห้องเรียน มีวิธีการและเทคนิคการถ่ายทอดความรู้ที่หลากหลายในเชิงสร้างสรรค์ เช่น การใช้สื่อประกอบการสอน การสร้างสื่อนวัตกรรมที่น่าสนใจ การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการเรียนการสอน การสาธิตประกอบการเรียนการสอน เพื่อสร้างความสนใจและแรงจูงใจแก่ผู้เรียน

นอกจากนี้ยังพบว่า โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ยังขาดแคลนครูที่มีความรู้ ความชำนาญในวิชาวิทยาศาสตร์ (ฟิสิกส์ เคมี) และภาษาต่างประเทศ (ภาษาอังกฤษ) โดยเฉพาะ โรงเรียนเขตพุทธศึกษาขาดแคลนครูสอนภาษาบาลี ต้องพึ่งพาครูจากภายนอกหรือจ้างครูพิเศษมา สอน ฉะนั้น หน่วยงานต้นสังกัดและผู้บริหาร โรงเรียนควรมีนโยบายส่งเสริมการเรียนรู้และร่วมมือ กันหาแนวทางการพัฒนาความรู้ของครู โดยการสร้างแรงจูงใจสนับสนุนทุนการศึกษาแก่ครูและ นักเรียน ให้ได้รับการศึกษาต่อในกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่โรงเรียนมีความต้องการและขาดความ เชี่ยวชาญ เปิดการอบรม จัดเวทีแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ระหว่างกันเป็นประจำ เพื่อเพิ่มพูนทักษะ ความรู้ และมีการประเมินผลการพัฒนาความรู้ของครูอย่างต่อเนื่องและจริงจังเพื่อลดการพึ่งพา บุคลากรครูจากภายนอกสถานศึกษาในอนาคต

3. ผลการวิจัย พบว่า การเตรียมความพร้อมของระบบฐานข้อมูล เทคโนโลยีสารสนเทศ ความพร้อมของสื่อ วัสดุและอุปกรณ์ประกอบการเรียนการสอน รวมถึงการสนับสนุนการจัดการ ความรู้บางโรงเรียนยังไม่เพียงพอต่อความต้องการไม่เหมาะสมและยังไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร ครูบางคนยังขาดทักษะการใช้สื่อและเทคโนโลยีประกอบการสอน การผลิตสื่อนวัตกรรมใช้สำหรับการ เรียนรู้ ดังนั้น โรงเรียนและหน่วยงานต้นสังกัดโดยการบริหารจัดการและกำกับดูแลของ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ควรจัดสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ วัสดุและอุปกรณ์ที่ใช้ ประกอบการเรียนการสอน เช่น อุปกรณ์ประกอบการสอนในวิชาวิทยาศาสตร์ โปรเจคเตอร์ ระบบ เครื่องฉายคอมพิวเตอร์ เพื่อใช้ในการแสวงหาความรู้ แลกเปลี่ยนความรู้ เผยแพร่ความรู้ และเสนอ ผลงานในห้องเรียน ห้องปฏิบัติการคอมพิวเตอร์ ห้องวิทยาศาสตร์ ห้องประชุมและห้องสมุดที่มี ประสิทธิภาพและให้เพียงพอต่อความต้องการของผู้เรียน และโรงเรียนควรจัดอบรมบุคลากรที่ขาด ทักษะและความชำนาญการใช้เทคโนโลยีสำหรับการใช้งานร่วมกัน การสร้างสื่อการสอนอย่าง ต่อเนื่อง ส่งเสริมการใช้และพัฒนาเทคโนโลยีให้ทันสมัยอยู่เสมอ พร้อมทั้งควรมีการสร้างระบบ ฐานข้อมูลสำหรับแลกเปลี่ยนแบ่งปันความรู้ หรือการสร้างเครื่องมือสำหรับการเรียนการสอนและ การประยุกต์ใช้ความรู้ขึ้นในโรงเรียน และควรมีการพัฒนากระบวนการจัดเก็บข้อมูลและความรู้ลงใน ฐานข้อมูลของโรงเรียนอย่างเป็นระบบเพื่อง่ายต่อการเข้าถึง ใช้ในการอ้างอิงและการเปลี่ยนแปลง แก้ไขในอนาคต

5.3.2 ข้อเสนอแนะเชิงการบริหารจัดการ

1. โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ควรมีการจัดตั้งกลุ่มงานที่รับผิดชอบในการ จัดการความรู้เชิงพุทธแบบบูรณาการอย่างชัดเจน โดยแยกออกมาเป็นหน่วยงานหรือกลุ่มงาน เฉพาะ โดยการกำกับดูแลของฝ่ายการบริหารวิชาการหรือฝ่ายอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง พร้อมทั้งมีแนว

ทางการปฏิบัติงานของกลุ่มงานที่ชัดเจนสอดคล้องกับพันธกิจ เป้าหมาย และวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษา พร้อมทั้งจัดทำโครงการและกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้โดยการมีส่วนร่วมระหว่างวัด โรงเรียน ชุมชนและองค์กรต่างๆ และมีการเตรียมความพร้อมโดยการวางระบบ พัฒนาทักษะความรู้ของบุคลากรอย่างต่อเนื่อง เพื่อขับเคลื่อนโรงเรียนไปสู่แนวทางการสร้างความรู้และส่งเสริมการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้จนกลายเป็นโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษามีการปฏิบัติที่ดีเลิศอย่างยั่งยืนต่อไป

2. โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ควรมีแผนปฏิบัติการประจำปี โดยเฉพาะด้านการจัดการความรู้เชิงพุทธที่เกี่ยวกับเวทีการส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในรูปแบบของชุมชน/ชุมชนอย่างสม่ำเสมอระหว่างผู้บริหารโรงเรียน ครู นักเรียน ชุมชน ตลอดจนกลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยการร่วมมือกันขับเคลื่อนผลักดันแผนปฏิบัติการการจัดการความรู้เชิงพุทธไปสู่แนวทางการปฏิบัติจริงจนเกิดความสำเร็จเป็นรูปธรรมขึ้นในโรงเรียน

3. ผู้บริหารโรงเรียนและครู ควรมีแนวทางการบริหารจัดการด้านการเรียนการสอนของนักเรียนให้มีความเหมาะสมกับวัย พื้นฐานความรู้ และพัฒนาการทางสมองควบคู่กับการรักษาคุณภาพทางการศึกษาภายใต้เงื่อนไขของเวลาที่จำกัด เพราะในความเป็นจริงนักเรียนนิยมเรียนควบคู่กันถึง 3 แผนก (3 หลักสูตร) โดยการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน เช่น กิจกรรมลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้ ให้มีสอดคล้องกับแนวทางการจัดการความรู้เชิงพุทธ โดยคำนึงถึงความสนใจและความต้องการของผู้เรียนเป็นสำคัญ บนพื้นฐานของประหัตถ์คัมภีร์ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและปฏิบัติได้จริง นอกจากนี้ ครูควรพัฒนาและยกระดับความรู้ปรับเปลี่ยนวิธีการสอนให้มีความทันสมัยและสอดคล้องกับยุคการปฏิรูปการศึกษาให้มากขึ้น

5.3.3 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ผลการศึกษานี้ พบว่ามีประเด็นสำคัญเชิงวิชาการที่สามารถนำไปดำเนินการศึกษาวิจัยในครั้งต่อไปได้ ดังนี้

1. ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาหรือโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาแต่ละแห่งที่มีขนาดต่างกัน คือ โรงเรียนขนาดเล็ก โรงเรียนขนาดกลาง และโรงเรียนขนาดใหญ่ เพราะธรรมชาติของแต่ละโรงเรียน (องค์กร) จะแตกต่างกันในด้านพัฒนาการและสถานะการจัดการความรู้ ปัจจัยที่มีส่วนในการสนับสนุนการจัดการความรู้ด้านบุคคล ด้านองค์กรและปัจจัยเชิงพุทธ รวมถึงความรู้ที่ใช้สำหรับการเรียนการสอนในโรงเรียน กระบวนการจัดการความรู้และขั้นตอนการจัดการความรู้เชิงพุทธ เพื่อให้ได้แนวทางหรือรูปแบบการจัดการความรู้เชิงพุทธที่เหมาะสมกับโรงเรียนนั้นๆ

2. ควรศึกษาการมีส่วนร่วมในกระบวนการสร้างคุณภาพทางการศึกษาไปสู่โรงเรียนปฏิบัติที่ดีเลิศในการกำหนดแนวทางการจัดการความรู้เชิงพุทธของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น ผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอน นักเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน และหน่วยงานต้นสังกัดของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาจะทำให้ได้แนวทางการจัดการความรู้ครอบคลุมทุกมิติ

3. ควรมีการศึกษาและกำหนดรูปแบบการพัฒนาระบบการจัดการความรู้เชิงพุทธแบบบูรณาการกับระบบประกันคุณภาพการศึกษาภายในตามมาตรฐานของกระทรวงศึกษาธิการและสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติให้มีความสอดคล้องกับระบบการรับรองคุณภาพภายนอกจากสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) จะทำให้ได้รูปแบบการพัฒนาระบบการจัดการความรู้เชิงพุทธที่ชัดเจนยิ่งขึ้นและมีความเป็นมาตรฐานเดียวกัน